

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

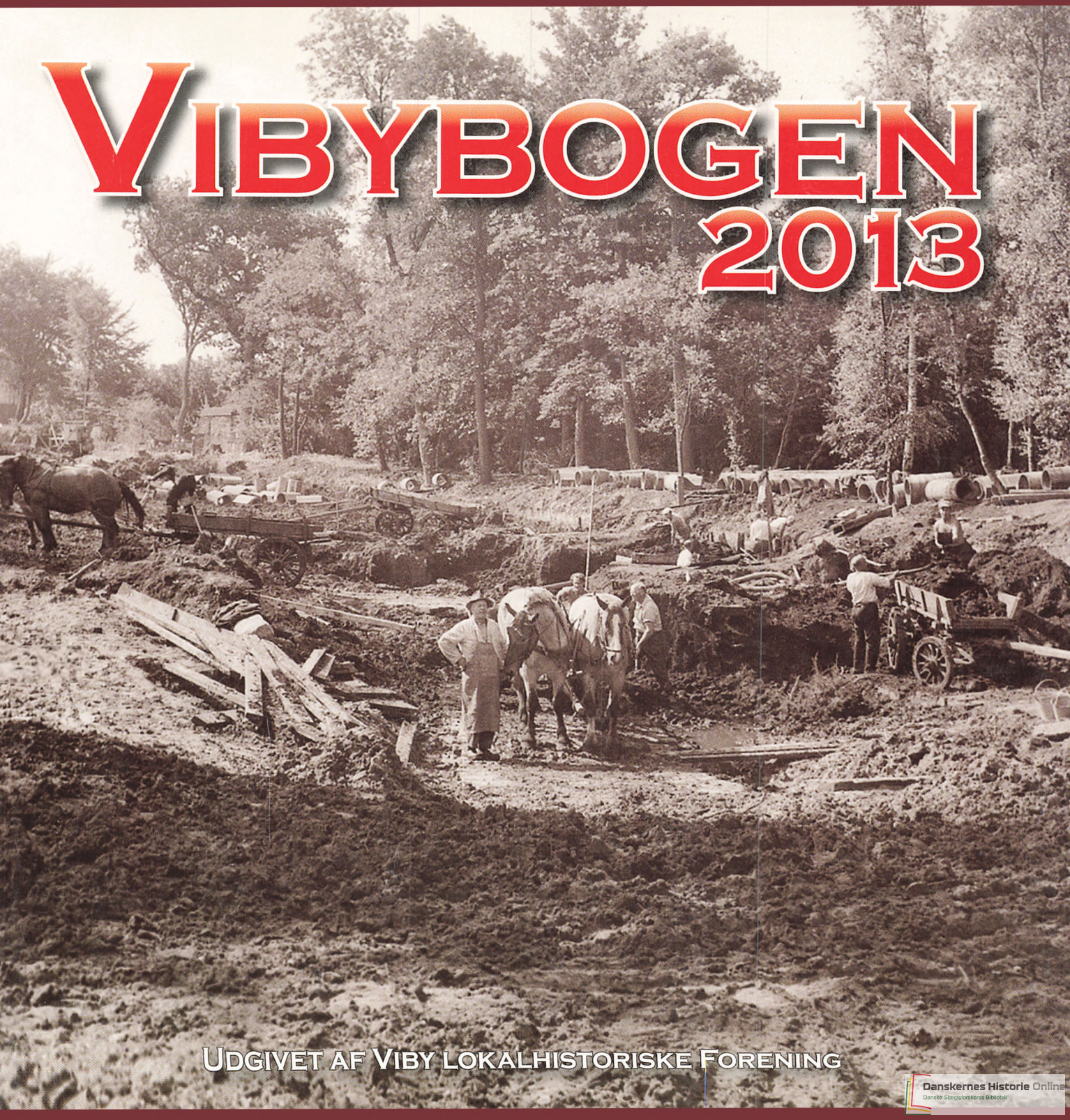
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VIBYBOGEN 2013

UDGIVET AF VIBY LOKALHISTORISKE FORENING

ibybogen 2013

udgivet af
Viby lokalhistoriske
Forening

Eget forlag, Viby J. 2013

Vibybogen 2013.
Årsskrift fra Viby lokalhistoriske Forening
24. årgang

Redaktion:

Tove Glud Rasmussen
Poul Ankersen
Ejvind Hansen
Leif Nielsen

Korrektur: Erik Hall og Jette Abild Jensen

Redaktionens adresse:

Viby Bibliotek, Skanderborgvej 170, 8260 Viby J. Tlf. 89 40 95 65 (mandage 15,30-17,30)
www.lokalhistorieiaarhus.dk/viby

Der etableres i løbet af 2014 ny hjemmeside: www.vibylokalhistorie.dk

Sats og lay-out:

Leif Nielsen, Tlf. 86 28 56 84

Tryk: Kongsvang Bogtrykkeri A/S, Tlf. 86 14 01 13

Papir: Omslag: Invercote 240 gr., indhold: Maxi Silk 130 gr.

Oplag: 760

ISSN: 1601-0078

ISBN: 978-87-994085-3-5

Løssalgspris: 90 kr.

Artiklerne kan frit kopieres med angivelse af kilde.

Fotos:

Hvor intet andet er angivet, er billederne udlånt fra Viby lokalhistoriske Arkiv.

Forside:

Vejgennembrud: Jyllands Allé etableres relativt sent 1949. Ved nærstudie af billedet anes i skovkanten over den bagerste arbejdsvogn "Den røde låge"

Indmeldelse i foreningen kan ske ved henvendelse til:

Viby lokalhistoriske Forening, Skanderborgvej 170, 8260 Viby J. Tlf. 89 40 95 65, vi holder åbent mandage mellem 15,30-17,30

eller e-mail: toveglud@stofanet.dk

å er Vibybogen igen på gaden, i år med artikler, der tidsmæssigt spænder fra treårskrigen 1848-50 til den nyligt indviede motorvejsforlængelse mod Aarhus. Der fortælleres og vises noget om vejudviklingen i løbet af de mange år. I artiklen fra 1848-50 er således nævnt en chaussé, der var en kunstigt anlagt landevej med et grundlag af større sten og derefter et lag af mindre sten (skærver), 100 år senere viser forsidebilledet den brede Jyllands Allés gennembrud i 1949, hvortil der blev brugt flere levende hestekræfter, og i motorvejsartiklen er vist et billede, hvor første spadestik i 2010 blev taget af en gravemaskine.

Det er noget af en udvikling, og man kan ikke lade være at tænke på, hvordan mon en vej vil blive anlagt om 50 år. Motorvejsforlængelsen vil i hvert tilfælde snart blive betragtet som noget selvfølgeligt, og det samme ville være tilfældet, hvis Viby Ringvej var blevet ført videre sydpå. Det var der planer om, som der fortælleres om fra gamle aviser.

Er man ikke specielt vejinteressert, er der naturligvis også andre artikler, som vi håber, falder i læsernes smag. Blandt andet er der en side med "Det skete i Viby", hvor man kan læse, hvad der bl.a. skete for 100 år siden. Det er således 100 år siden, at gasværket blev oprettet af Viby Kommune, og som det er nævnt, arbejdes der på en beskrivelse om gasværket, hvortil vi efterlyser kontakt til personer, som kan hjælpe med oplysninger herom.

God fornøjelse med læsningen !!

INDHOLDSFORTEGNELSE:

<i>Tove Glud Rasmussen:</i> Alderslyst 100 år	5
<i>Ejvind Hansen:</i> Gamle aviser fortæller historie.....	11
<i>Poul Ankersen:</i> Viby under Treårskrigen	19
<i>Klavs Klercke Rasmussen:</i> Forbedret vejforbindelse til Aarhus Havn - gennem Viby....	25
<i>Poul Ankersen:</i> Sidste års forside	34
<i>Lis Kirkegaard Bengtson & Erik Hall:</i> Købmanden på Alderslyst	35
<i>Aarhus Amtstidende:</i> Zigøjnerbørn	43
<i>Ulla Engelund & Peer Otto Nielsen:</i> Blokhuset, Nordbyvej	45
<i>Finn Zachariassen:</i> Historien om Hj. Lystager	55
Beretning fra Viby lokalhistoriske Arkiv.....	68
Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening.....	71
Indholdsfortegnelse 3 tidligere udg. Vibybogen	72

Tove Glud Rasmussen

Alderslyst 100 år

Alderslyst var den femte udstykning til villabebyggelse i Viby, og det er i år netop 100 år siden, det skete. Vi går tilbage i tiden

De tidligere udstykninger

Den første større udstykning af grunde i Viby Kommune til brug for villabyggeri var i 1896, hvor 102 lige store grunde blev udbudt til salg. Det var Rosenvænget, der blev udstykket, og det er beskrevet i Årsskrift for Viby lokalhistoriske Forening 1999. Udstykningen var her ikke uden problemer, da sognerådet var meget betænkelig ved tanken om de mange fattige, man kunne komme til at forsørge, et synspunkt, der kun kom frem den ene gang.

Næste udstykning var naboområdet, der bestod af vejene H.C. Ørsteds Vej og Niels Bohrs Vej helt fra Kastanievej til jernbanen. Her blev der udstykket 99 grunde i 1901, som blev solgt på en noget speciel måde, nemlig ved auktion. Denne udstykning, der er beskrevet i en artikel

i årsskriftet fra 2001, var første del af kvarteret Rosenvang.

I 1903 blev området, der lå nord for Skanderborgvej og senere blev til "Gammel" Kongsvang, udstykket, hvilket man bl.a. kan se af, at nogle huse er bygget med tidens trend: et tårn.

Otte år gik der, inden næste udstykning blev en realitet. Det var arkitekt Chr. E. Rohde, der i 1911 i samarbejde med gårdejerne og brødrene Eskild og Mikkel Jacobsen, som var ejere af jorden, udstykkede området syd for Skanderborgvej "Ny" Kongsvang. Der er artikel herom i Vibybogen 2007.

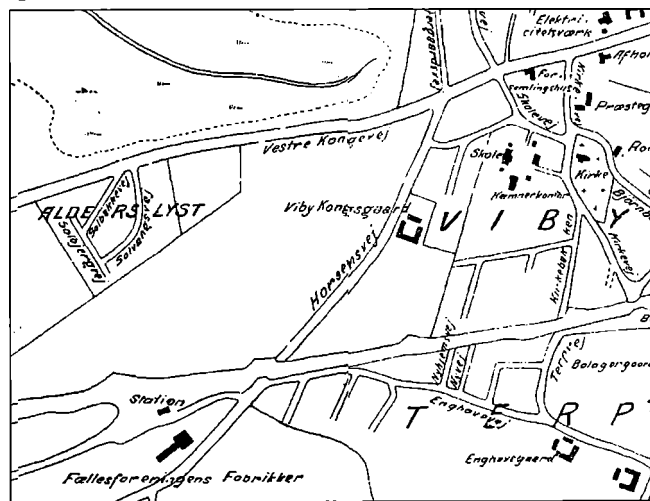
I flere af de nævnte udstykninger var der servitutmæssige bestemmelser i relation til byggeriet. I "Ny" Kongsvang var det således bl.a. bestemt, at husene kun måtte tjene som bolig for én familie. Huset skulle ligge 7 alen = ca. 4½ meter fra vejen, og taget skulle være af tegl. Endelig var det også en betingelse, at tegning og beskrivelse skulle godkendes af sælgeren. Alt dette skulle tinglyses som servitut på ejendommen.

Alle disse fire udstykninger ligger i den gamle Viby Kommune nærmest Aarhus, øst for jernbanen i det nuværende Fredens Sogn. I selve Viby, vest for jernbanen, var der i begyndelsen af 1900-tallet også villabyggeri, nemlig f.eks. på Nordbyvej og på Kirkevej, men nogen samlet udstykning var der ikke tale om.

Udstykningen, der blev til Alderslyst

Bag denne udstykning stod tre kendte herrer: etatsråd Filtenborg, Aarhus, som har lagt navn til Filtenborg Plads, sparekassedirektør Mikkel Jacobsen, som er nævnt ovenfor i forbindelse med udstykningen af "Ny" Kongsvang, og gartner Gustav Birkefeldt, en kendt person i Viby, som

Kort anno 1922 viser det tidlige Alderslyst, -placeret lidt isoleret.

ejede gartneriet Frydenslund, og om hvem der er en længere omtale i Viby Sogns Historie, bind 2.

Det står ikke klart, hvad der har fået disse tre herrer til at gå ind i dette udstykningsprojekt. Man kan i ejendomsprotokollerne se, at de den 30. november 1912 fik tinglyst overdragelse fra likvidationsudvalget for Aktieselskabet Viby Teglværk for en gæld på 20.000 kr. til Landbo-sparekassen, hvor Mikkel Jacobsen var sparekas-sedirektør og formand for bestyrelsen. Af skødet fremgår det også, at de havde overtaget ejendom-men allerede den 26. januar 1912.

Om de allerede ved overtagelsen havde beslut-tet, at der skulle ske udstykning og salg af grunde fra jorden, skal være usagt, men af den første kø-bekontrakt, der var dateret den 2. oktober 1912, fremgår det, at der af sælgerne var udlagt veje på området, så der må have været en plan over området på det tidspunkt.

Der skulle dog gå nogle måneder, inden ud-stykningen var på plads. I Viby Kommunes arkiv findes der godkendelse af udstykninger, og de første to udstykkede grunde var godkendt den 25. februar 1913. Herefter gik der nogle måneder, inden de næste to var på plads den 30. juli 1913, hvorefter ikke mindre end 12 udstykninger blev godkendt den 14. oktober 1913.

Og hvor lå så disse 16 udstykninger? De omfat-tede 3 grunde på Solbakkevej, 5 på Solbjergvej og 1 på Solvangsvej samt 7 nedenfor på Vestre Kong-gevej, idet de øvrige grunde på de nævnte veje

*Solbakkevej 1,
opført 1912*

*Ostehandler Barner
tidl. træskomager
med familie.*

først er udstykket i 1914 og senere. Denne artikel vil især omfatte udstykninger foretaget i 1913.

Kilderne fortæller

Den ovenfor nævnte købekontrakt fra 2. oktober 1912 har adressen Solbakkevej 1, og købekontrakten er indført i sin helhed i skøde- og panteprotokollen. Det fremgår heraf, at grunden var på 2200 kv. alen eller 867 kv. meter, og den kostede 1100 kr. (altså 50 øre pr. kv. alen) med en udbetaling på 50 kr. Resten skulle betales med 27,50 kr. hver 11. juni og 11. december. Der

var ret stramme bestemmelser for det hus, der skulle bygges på grunden. Det skulle således være et villalignende hus med mindst en tre værelses og en to værelses lejlighed til bolig for højst to familier med kælder under hele bygningen. På ejendommen måtte der kun holdes svin til ejerens eget behov, og høns måtte kun holdes i indelukke. Der måtte godt drives virksomhed fra ejendommen, men ikke, hvis larm eller ilde lugt kunne genere de omkringboende. Bygningerne måtte ikke ligge nærmere ved vejene end 6 alen (ca. 4 meter) og til skel ikke nærmere end 4

alen (ca. 2½ meter). Disse bestemmelser skulle tinglyses som servitut på grunden.

Det fremgår, at der var ligheder mellem bygningsbestemmelserne her og i "Ny" Kongsvang, men forskelle var der også. I "Ny" Kongsvang måtte husene kun bygges til bolig for én familie, mens der her var bestemmelser om huse til to familier. Også grundpriserne var højere i "Ny" Kongsvang, nemlig 1. kr. pr. kv. alen, hvor priserne i dette område var halvt så store. Der er nok ingen tvivl om, at man har haft arbejderne på FDB i tankerne, jf. nedenfor.

Der kom til at gå omtrent ¾ år til juli 1913, inden de næste købekontrakter blev skrevet, men da blev der også skrevet mindst 5.¹⁾ Ordlyden af disse er næsten identisk med den ovenfor omtalte købekontrakt, og det mest bemærkelsesværdige er vel egentlig, at købekontrakten indledes med, at det drejede sig om en parcel af Viby Teglværks jorder, "Alderslyst". Navnet Alderslyst er altså fastlagt på det tidspunkt. Desuden fremgår det, at de fleste grunde var på 1750 kv. alen eller ca. 670 kv. meter. Prisen var stadig 50 øre pr. kv. alen eller 875 kr. for grunden.

Et godt indicium for, at der er bygget et hus, er tegning af en brandforsikring. Desværre var det ikke pligtigt at tegne brandforsikring i Den Almindelige Brandforsikring for Landbygninger (forkortet Alm. Brand), men de fleste gjorde det, og af de 16 ovenfor nævnte udstykninger, er der ikke mindre end 12 med brandforsikring

i Alm. Brand. Desværre var huset på den først udstykkede grund, Solbakkevej 1, et af de huse, der ikke havde tegnet forsikring i Alm. Brand, men skøde og kreditforeningslån er tinglyst 26. juli 1913, så på tidspunkt er huset i hvert tilfælde bygget.

Af de øvrige 12 huse med brandforsikring i Alm. Brand blev de 10 tegnet den 3. december 1913, mens de to sidste først er tegnet 25. maj 1914. Brandforsikringssummerne lå for otte huses vedkommende på 6.500 og 7.000 kr.

Beboerne

Og hvem var det så, der købte grund og byggede hus i Alderslyst? Der er ikke stillingsbetegnelse på alle købere eller forsikringstagere, men flere af dem betegnes som fabriksarbejdere, og det er nærliggende at antage, at de har været ansat på FDB. I Vibybogen 2003 er der en artikel om FDBs fabrikker i Viby, og heri er anført, at der var 82 beskæftigede i januar 1910, mens der i januar 1914 var 154 beskæftigede. Den store forskel skyldes, at produktionen på margarinefabrikken på FDB startede 15. februar 1913, og der er ingen tvivl om, at der har været brug for boliger til arbejderne her i 1913.

Der er ovenfor fokuseret på kvarteret Alderslyst' etablering i 1913, men nævnes skal det også, at allerede den 20. januar 1914 blev yderligere 15 grunde på vejene Solbakkevej, Sol-

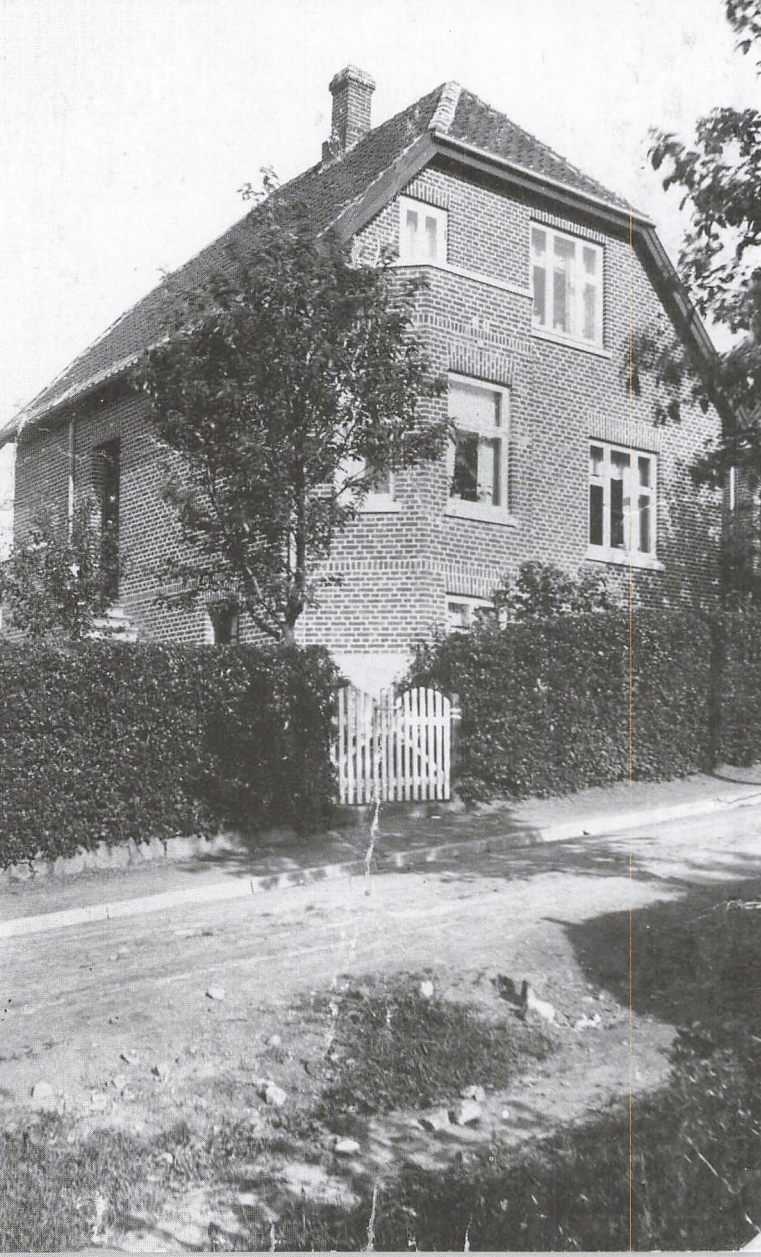
*Villaen HEBE
oprindelig Solvangsvej 9,
- nu Monradsvej 4A,
opført 1914 foto: ca. 1930*

bjergvej og Solvangsvej udstykket, og af brandforsikringsoplysningerne fremgår det, at de fleste af dem blev brandforsikret i 1914. Herefter ser det ud til, at man skal op i 1920'erne før der skete yderligere udstykning, og et kort over Viby Kommune i 1922 viser kun de nævnte tre veje aftegnet. Mon ikke 1. verdenskrig med dyrtid og vareknaphed har spillet ind?

Muligvis har 1. verdenskrig også spillet ind med hensyn til økonomien for køberne. Skøder og brandforsikringer viser, at det var køberne af grundene, der byggede husene, idet "Kon-

sortiet Alderslyst" dog byggede to huse. Anderledes så det ud ved en kommunal folketælling i 1918. Der var her i alt 23 huse på de tre veje og nedenfor på Vestre Kongevej, og af dem står "Konsortiet Alderslyst" som ejer af ikke mindre end 11 huse. Værst ser det ud for husene på Vestre Kongevej. Her lå der 7 huse, og "Konsortiet Alderslyst" står som ejer af de 6. Det er nærliggende at tro, at "Konsortiet Alderslyst" har måttet overtage husene, sandsynligvis pga. manglende betaling af renter og afdrag på pantegælden.

Solbakkevej 3, opført 1913, foto: ca. 1930

I Vibybogen 2010 i en artikel om Stednavne i Viby er det om Alderslyst fortalt, at det var gartner Birkefeldt, der var sjælen i den udstykning. Det ses ovenfor, at det var han ikke alene om, men Chr. Filtenborg havde allerede den 4. februar 1914 givet Birkefeldt fuldmagt til at handle på hans vegne, mens Mikkel Jacobsen i hvert fald i de første handler var medunderskriver. Det er i nævnte artikel også nævnt, at Birkefeldt kaldte området for Djævleøen på grund af genstridige beboere (dårlige betalere?).

Det ser således ikke ud til, at de tre herrer har tjent på udstykningen, der blev til Alderslyst. Både Mikkel Jacobsen og Chr. Filtenborg døde i 1919, og ejendomsoplysningerne viser, at Mikkel Jacobsens enke Johanne Jacobsen overtog resten af de usolgte grunde og den rest, der ikke var blevet udstykket i 1925. Hvordan økonomien var for hende, er ikke undersøgt.

- 1) 4 af de 5 købskontrakter, der blev oprettet i juli 1913, var på grunde, der først blev godkendt udstykning på i oktober 1913 jvf. s.6

Kilder:

Erhvervsarkivet:

Viby Kommunes arkiv: Udstykningsmeddelelser

Realregister (tillægsregister) på film

Oplysninger fra brandforsikringsprotokol fra "Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger"

Viby Kommunes folketælling 1918

Landsarkivet i Viborg:

Skøde- og panteprotokol tinglysninger vedr. Alderslyst 30.11.1912-1.2.1914

Samt de i teksten omtalte artikler ■

Ejvind Hansen

Gamle aviser fortæller historie

En af de mange aktiviteter i Viby Lokalhistoriske Arkiv er "at klippe" i aviser. Artikler m.m. i dagens aviser og reklameblade, som handler om Viby og Vibyborgere, klippes ud og opbevares i emnemapper.

Kigger man på hylden med de mange emnemapper, får man indtryk af, hvilke emner der er: Viby Bibliotek, Viby Kirke, Fredenskirken, Ravnsbjergkirken, Parasollen, Genbrugsen, Brugsen, boligforeninger, grundejerforeninger, spejdere, vuggestuer, børnehaver, fritidshjem, Viby skole, Rosenvangskolen, Vestergårdsskolen, Søndervangskolen, Viby Gymnasium, plejehjem, gartnerier, kolonihaver, Handelstandsforening, Viby Centret, FDB, idræt, sangkor, dans... og mange andre.

Desuden er der mapper for Vibys veje og en lang række af mapper med personalhistorie, udklip om Vibyborgere.

Emnemapperne kan give svar på mange forskellige Viby-spørgsmål.

Men det kan også være "gamle nyheder" i gamle aviser!

Det hænder, at der kommer medlemmer med en eller flere kasser med gamle aviser - aviser, der er så gamle, at de mener, vi i Viby Lokalhistoriske Arkiv må være interesseret i dem.

Det er vi!

Vi kigger de gamle aviser igennem. Viby-stof bliver klippet ud og indgår i arkivets avis-udklips-samling med Viby-emner.

En af de mere spændende gamle aviser, der "dukkede" op på den måde, var "Demokraten" fra 31. maj 1958.

Her var en længere artikel og fotos om det, Klavs Klercke Rasmussen omtaler som "Vidtløftige planer i Viby", planer fra 1954, om hvordan og hvor Viby Ringvej skulle fortsætte. (Vibybogen 2009, s.38).

I 1958 er "de vidtløftige planer" kommet så langt, at Vibys sognerådsformand og kommuneingeniøren lader sig fotografere "i marken" og udtaler sig til avisen.

Det store arbejde med den 4-sporede Viby Ringvej (tidligere Nordbyvej) regner de med er færdig om et års tid.

Men hvor skal Viby Ringvej fortsætte? Det fortæller sognerådsformanden og kommuneingeniøren om til "Demokraten".

Viby Kommune ønsker, at ringvejen fortsætter fra Viby Torv/Viby Ringvej til Fredensvang Runddel, som planerne var allerede i 1954.

"Demokraten" skriver: "Stenkisten" i Viby skal afløses af en 17 meter bred viadukt.

Den ydre ringvej skal, som "Demokraten" tidligere har meddelt, føres videre fra Viby Torv og under jernbanen, hvor der kun er en

5 meter bred viadukt. Den kaldes i almindelighed for "stenkisten", og i et sognerådsmøde fornylig sagde sognerådsformand Gunnar Clausen, at "den er en så farlig trafikfælde, at der aldrig sker ulykker i den". Trafikanterne kender "stenkisten" og passer på, men alle venter, at ulykken engang vil ske i denne dødsfælde, som daglig passeres af mange mennesker, deriblandt også småbørn - og der er kun et ganske smalt fortov i viadukten.

Men når den ydre ringvej føres igennem, skal viadukten udvides til 17 meters bredde og have både fortove og cykelstier foruden en 7,50 meter bred vejbane. Det bliver et kæmpearbejde at bygge den nye viadukt og at føre vejen videre. Den skal ikke føres ad de to eksisterende veje, men direkte igennem den mange meter høje jordvold ud for viadukten og senere under Chr. den X's Vej og videre til Fredensvang Runddel ad Terp Skovvej.

Terp Skovvej er facadeløs på den ene side, og til den anden side ligger AGF's sportsanlæg, så den egner sig glimrende til udbygning. Fra Fredensvang Runddel er der videre forbindelse ad Rosenvangs Allé til Odder Landevej, hvor ringvejen udmunder ved Rio, Højbjerg.

"Demokraten" fortsætter: Men denne linjeføring tilfredsstiller ikke Holme-Tranbjerg Kommune, som også er interesseret i den ydre ringvejs fortsættelse. Holme-Tranbjerg ønsker en vej ført fra Nord-

Ny Bro, (Nordbybro) 1965

Hjørnet af Nordbyvej og Kongevej 1960

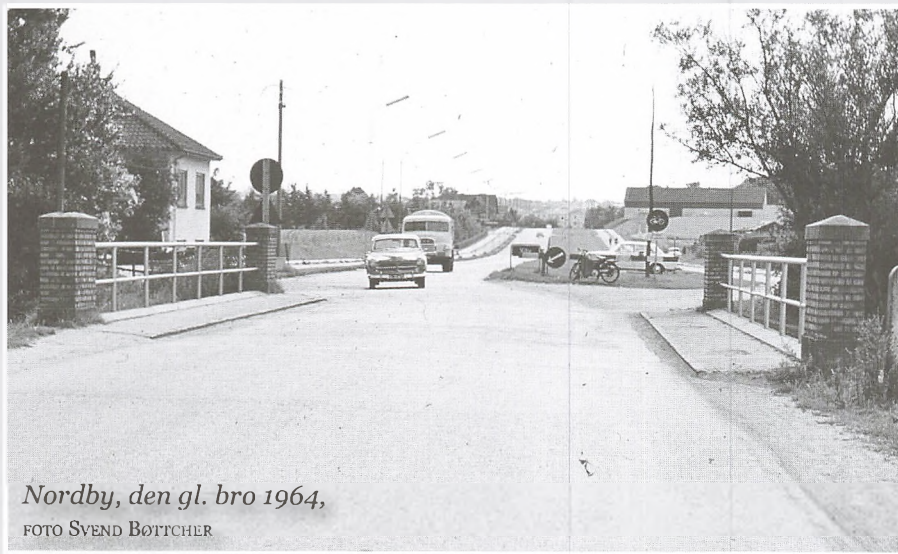
FOTO: BØRGE VENGE

Nordbyvej (Viby Ringvej) bliver 4-sporet 1965

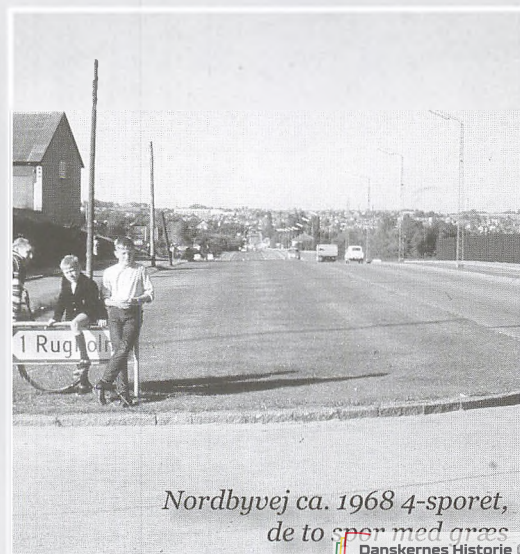
FOTO: SVEND BØTTCHER

Nordbyvej bliver til Viby Ringvej

Nordby, den gl. bro 1964,

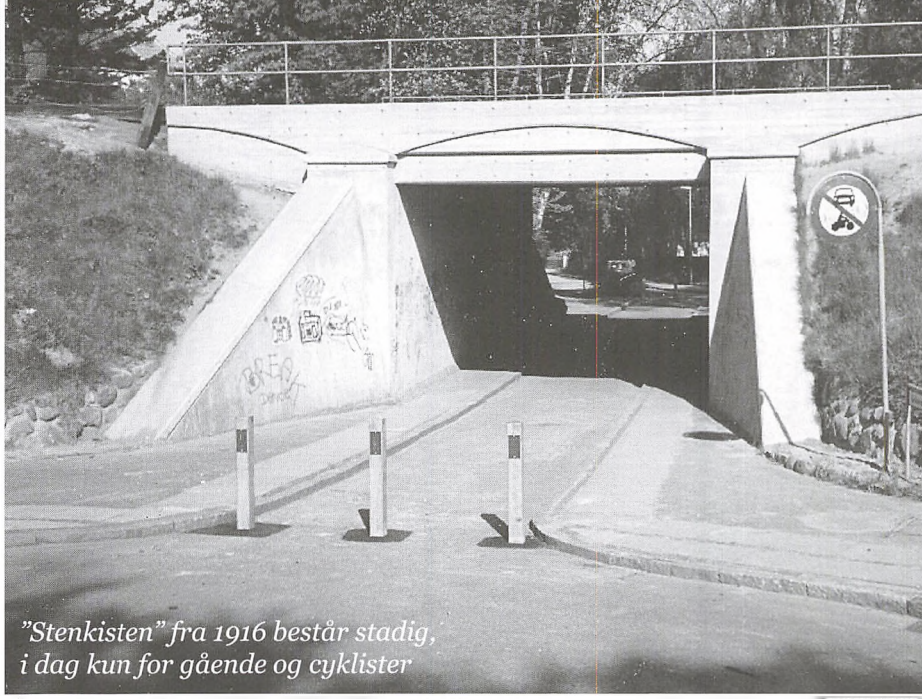
FOTO SVEND BØTTCHER

*Nordbyvej ca. 1968 4-sporet,
de to spor med græs*

Danskernes Historie Online

"Stenkisten" fra 1916 består stadig, i dag kun for gående og cyklister

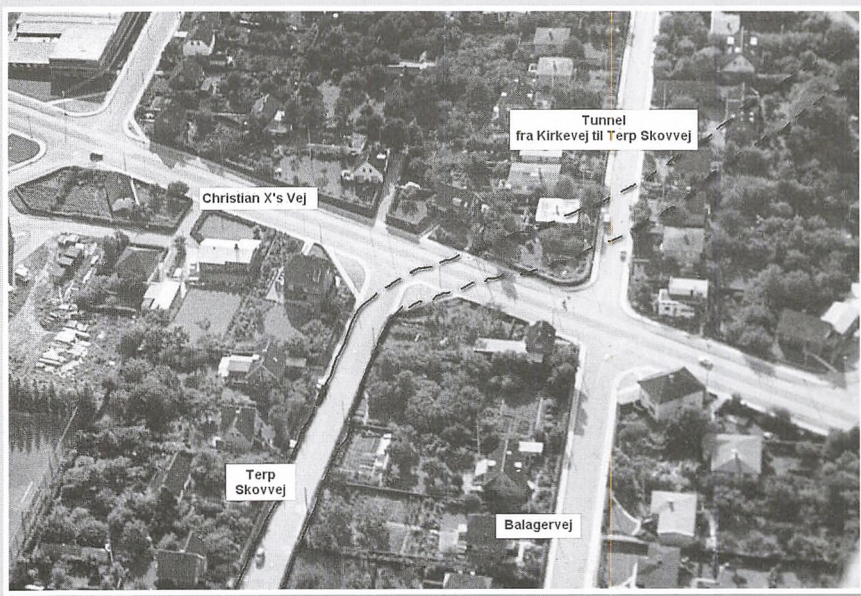

"Stenkisten" = viadukten ved Kirkevej
FOTO: SVEND BØTTCHER

Kirkevej og Terpvej.
Den mange meter høje jordvold ses tv.
FOTO: VAGN KNUDSEN

Ringvej via tunnel under Christian X's Vej

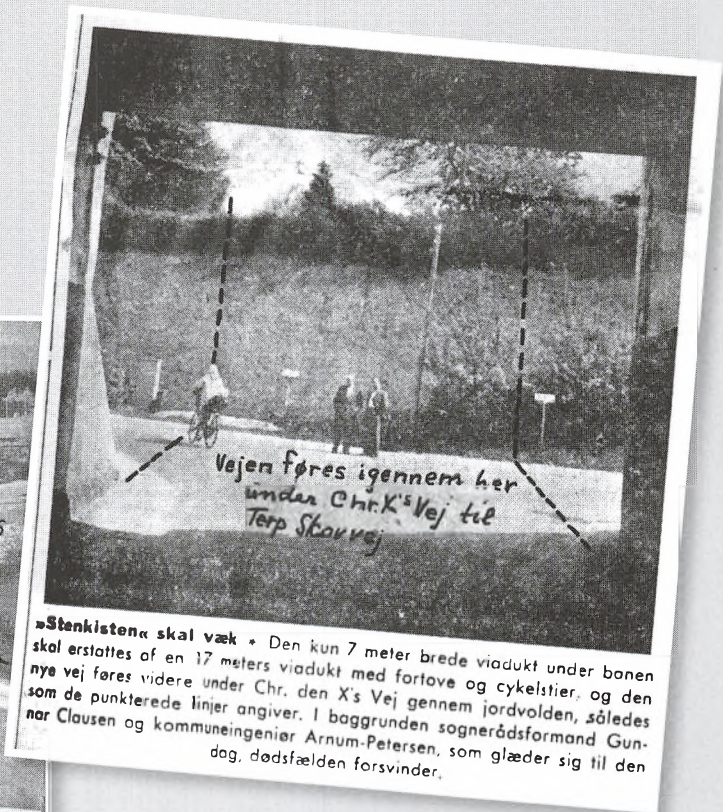
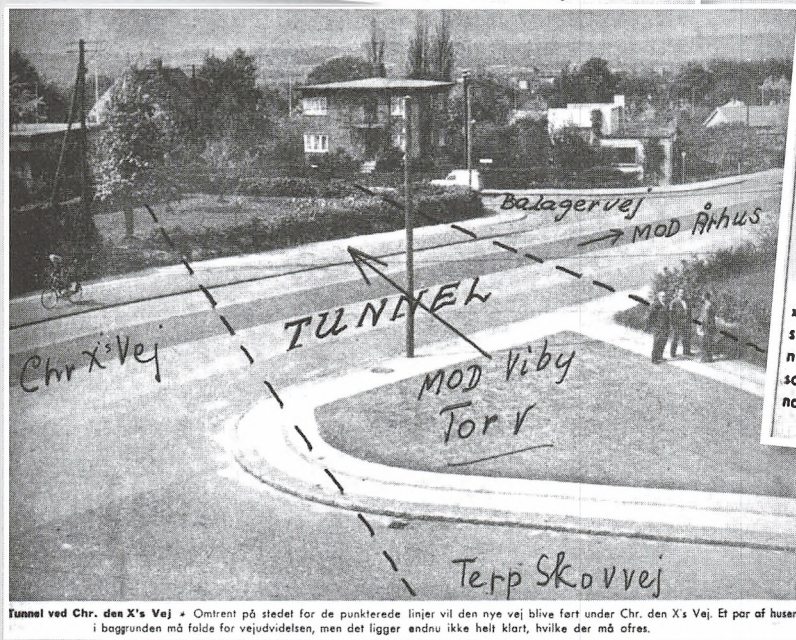
Kirkevej 1988
Viby Torv 1962
MALERI AF LAURS KJÆR

Tunnelen på luftfoto ca. 1960

„Stenkisten“ i Viby skal afløses af en 17 meter bred viadukt

Viby og Holme-Tranbjerg er enige om, at den ydre ringvej skal føres videre fra Viby i to veje

Demokraten 31. maj 1958

byvej (Viby Ringvej) ad hovedvej 10, Horsensvej, Holmegårdsvej, syd om Holme til Bushøjvej og videre ad denne til Odder Landevej syd for Skåde. Ved kommunesammenlægningen i 1970 skiftede

Horsensvej navn til Holme Ringvej, men en egentlig ringvej blev det ikke.

De to kommuner har forhandlet om linjeføringen, og man er enige om, at begge veje bør anlægges.

Horsensvej 1955. Nyanlagt viadukt.

Horsensvej med jernbaneoverskæring med bomme

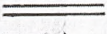
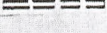

Fra Horsensvej til Holme Ringvej

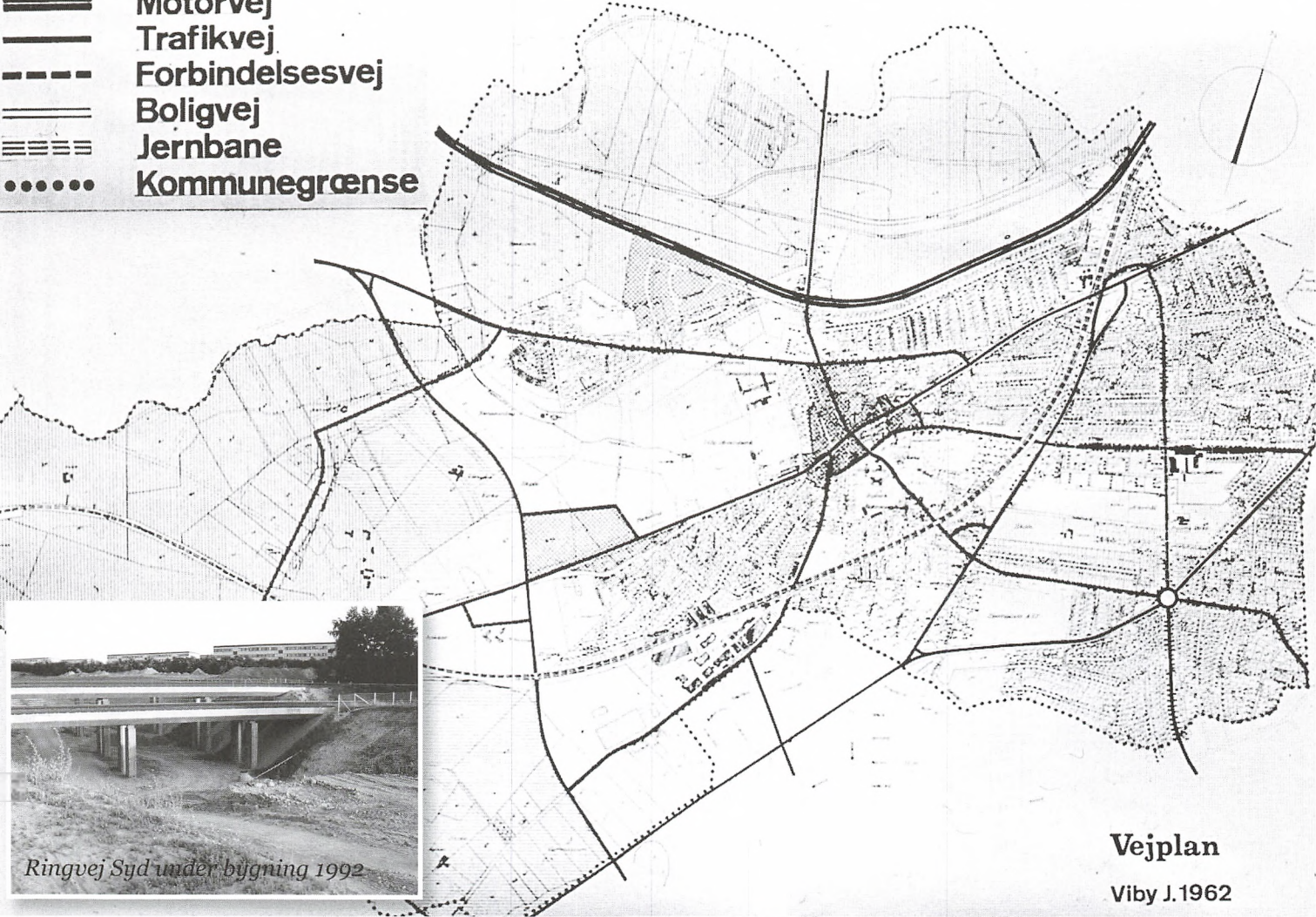
Holme Ringvej set fra Skanderborgvej

Horsensvej, dengang med brosten

- Motorvej
- Trafikvej
- Forbindelsesvej
- Boligvej
- Jernbane
- Kommunegrænse

Ringvej Syd under bygning 1992

Forbindelse til motorvejen.

Men Viby Kommune havde også et andet projekt... Den ydre ringvej er ikke det eneste store vejprojekt, Viby arbejder med. Kommuneingeniøren har også udarbejdet et projekt til en forbindelsesvej fra Ormslevvej til lidt vest for Dødeåen,

over Store Ravnsbjerg til Chr. den X's Vej omtrent ved Sletvejs udmunding i denne og derfra eventuelt videre syd om Holme til Bushøjvej eller Odder Landevej. Denne vej vil på udmærket måde skabe forbindelse til den nye motorvej, som skal passere vest om Århus, og som skal

have en indføørsvej til Århus ad Hammelbannelsen terræn. Vejen vil betyde, at trafikken ledes uden om bykernen både i Viby og i Holme .

- Der vil måske gå 20 år, før der bliver brug for denne vej, siger kommuneingeniør Arnum-Petersen, men af hensyn til kommunernes udvikling har det den allerstørste betydning, at linjeføringen bestemmes allerede nu.

Det sidste projekt blev ligesom de 2 andre ikke gennemført. Men hvis det sidste var blevet gennemført - eller ideen bag - havde vi i dag haft en rigtig ringvej, der ledte uden om "Viby Centrum" og ikke som det er i dag Viby Ringvej og Ringvej

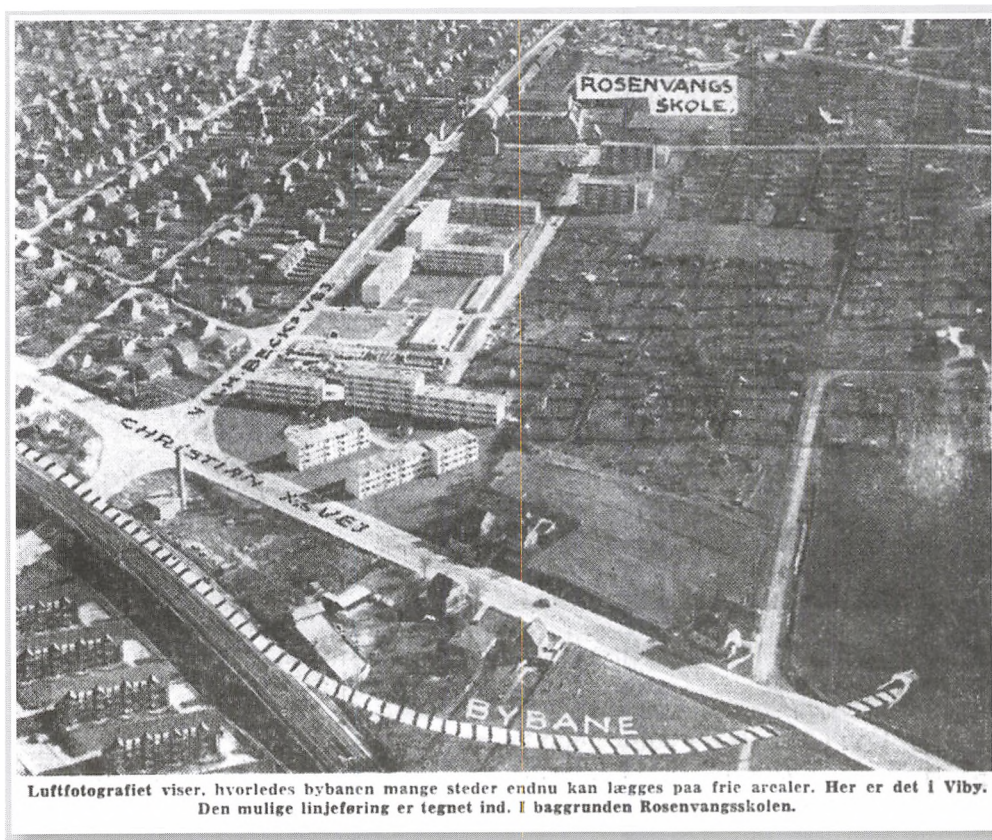
Syd, "en ringvej med to 90 graders sving", hvor især det på Viby Torv er et problem!

Humlums letbane

I 1962 offentliggjorde professor i geografi J.

Humlum et forslag til en bybane i Aarhus. En 23 km. lang letbane fra Egå i nord til Moesgaard i syd. Den blev ikke til noget, men han havde forslag om, at banen her i Viby skulle gå ind under Christian X's Vej og i en tunnel videre under marken ved Vidtskuevej.

Altså meget lig tunnel-tankerne i 1958 om fortsættelse af Viby Ringvej under Christian X's Vej. ■

Luffotografiet viser, hvorledes bybanen mange steder endnu kan lægges paa frie arealer. Her er det i Viby. Den mulige linjeføring er tegnet ind. I baggrunden Rosenvangsskolen.

*Humlums forslag til
bybane i Århus, 1962
(Aarhus Stiftstidende)*

Poul Ankersen

Viby under Treårskrigen

Treårskrigen finder sted i perioden 1848 – 1850. Her skal det handle om året 1849. Dette krigsår startede fra dansk side som en rodet affære.

Tabet af to krigsskibe i Eckernförde Fjord fik krigsministeren til at tabe hovedet og fyre overkommandoen samt til at kræve tilbagetog over hele linjen, selvom landoperationerne var startet med succes. Størstedelen af hæren rømmede Dybbøl og gik til Als, men dog med brohoveder på Sundevedsiden. Resten endte oppe ved Kolding, hvor den efter et tabt slag trak sig tilbage til Fyn og Fredericia. Ryes brigade udskiltes og startede et langt sejt tilbagetog til Helgenæs over Aarhus. Ryes korps, der bestod af ca. 7.000 mand – heraf et stort rytteri – forfulgtes af prøjserne, bayere, hessere og styrker fra mindre tyske stater i alt ca. 21.000 mand under kommando af prøjseren general Prittwitz.

I midten af maj indtog Rye en stilling fra Solbjerg Sø i øst over Skanderborg og Skander-

borgsøerne til Mossø og Gudenåen i vest. Men følgende skrives der i Generalstabsværket - det officielle værk om krigen:

Medens den af Corpset indtagne Stilling var nogenlunde betryggende med Hensyn til Angreb i Fronten og på højre Fløj, var venstre Fløj i høj Grad udsat for at kunne omgaaes, navnlig af Vejen fra Odder til Aarhus, og dette bevægede General Rye til den 18. Maj at beordre Oberstløjtnant Müller til med 2 Compagnier af 6te Linie-Bataillon, 1 Escadron af 3. Dragonregiment og 2 Kanoner af 2det Batteri (Schultz) at afmarchere til en Stilling Syd for Aarhus i Højde med Viby. For at Fjenden ikke skulle blive opmærksom paa denne Bevægelse, beordredes Commandoet til at afmarchere Kl. 9 om Aftenen; Infanteriet skulde transporteres på vogne, tagne af en Vognpark, som allerede siden den 16de var etableret ved Stilling By, hvor Commandoet beordredes til bestandigt at holde det til Compagniernes Transport fornødne Antal vogne tilstede. Commandoet erholdt den Opgave, at forhindre

Den norskfødte General Olaf Rye.

mindre fjendtlige Afdelinger fra at trænge frem til Aarhus, samt ved langt udgaaende Patroullier at skaffe sig Underretning om en eventuel Fremtrængen af Fjenden ad Vejen fra Odder og derom meddele Corpset Underretning gennem Detachmentet i Blegind. Dersom Corpset blev nødt til at gaa tilbage, maatte Commandoet følge Bevægelsen, og dets Retraitelinie skulde, da gaae over Aarhus, hvor Broerne burde afkastes, i Retning af Randers. Endelig paalagdes det Oberstlieutenanten at søge at udsprede det

Rygte, at Commandoet dannede Fortroppen for en i Aarhus landet Styrke. Oberstlieutenanten ankom den 19de inden Daggry til den ham betegnede Stilling, indtog et Cantonnement med de 2 Compagnier og en halv Escadron i og ved Marselisborg, den anden halve Escadron og de 2 Kanoner i Aarhus, og udstillede Feltvagter ved Viby, Marselisborg Skov og ved Saralyst.

Rye tvinges ud af stillingen ved Skanderborg den 21. maj og marcherer tilbage til en stilling nord for Aarhus og står den 25. maj med sin hovedstyrke i linjen Hjortshøj – Skæring med fremskudte kavaleriposter i Vejlbj og syd for Aarhus. De fjendtlige styrkers forpostlinje går fra øst for Solbjerg Sø over Mårslet og Fulden ned til kysten. Kavaleriposter er skudt frem til Slet og Skåde. Den 29. maj er fjenden for første gang i Aarhus, men forlader byen igen.

I Generalstabsværket bemærkes:

Den 29' de om Formiddagen viste Fjenden sig med en Styrke af 5 Compagnier og 3 Escadroner for Aarhus, tvang vor Halvescadron til at trække sig tilbage hen imod Vejlbj, besatte Byen med 1 Compagni og 1 Escadron og skød nogle Cavaleriposter frem N. for Byen; men disse maatte dog snart vige for en fra vore avancerede Poster fremsendt Cavaleristyrke, og Kl. hen imod 4 forlod Fjenden atter Byen og gik tilbage, hvornæst vor Halvescadron atter indtog sin Stilling i og S. for Aarhus.

For at Aarhus ikke skulle blive udsat for at blive besat selv af et ubetydeligt Recognoseringscommando, frempousserede General Rye Natten mellem den 29de og 30de Maj 2 Compagnier af 7de Linie-Bataillon, 1 Escadron af 6te Dragon-Regiment og 2 Kanoner til en koncentreret Stilling S. for Byen.

Den 30' te Maj befalede General Prittwitz, at den preussiske Division den følgende Dag skulde skyde et Detachement på 1 Bataillon og 2 Escadroner frem til Viby, hvorfra dagligt mindre Afdelinger skulde sendes frem gennem Aarhus for at forhindre General Rye fra at have sine Forposter S. for denne By.

For med Sikkerhed at kunne udføre nævnte Ordre lod Commandeuren for 3. Division, General Hirschfeldt, der havde faaet Melding om de danske Forposters Forstærkning foran Aarhus, et større Recognoseringscommando under Befaling af General Stein, rykke frem mod Byen i 3 Colonner, nemlig 5 Compagnier og 3 Escadroner fra Fulden over Skaade, 1 Bataillon og 2 Escadroner fra Maarslet over Viby, og 5 Compagnier, 1 Escadron og 1 6 Pds. Batteri fra Tised over Tranbjerg og Viby, efterfulgt af en Reserve af 1 Bataillon, 1 Escadron og det ridende Batteri. Kl. 8.30 Formiddag saaes Teten af de fjendtlige Colonner at nærme sig vor Stilling. Oberstlieu-

tenant Müller havde stillet sine 2 Kanoner ved Magdalene Mølle under Bedækning af en halv Escadron; 7. Linie-Bataillons 3die Compagni stod ved Vejen fra Møllen til Marselisborg, medens 4de Compagni havde besat den sydlige og vestlige Udkant af Ladegaard Skov. Terrainet mellem Magdalene Mølle og Mølleaa dækkedes af den anden halve Escadron. Vore Kanoner

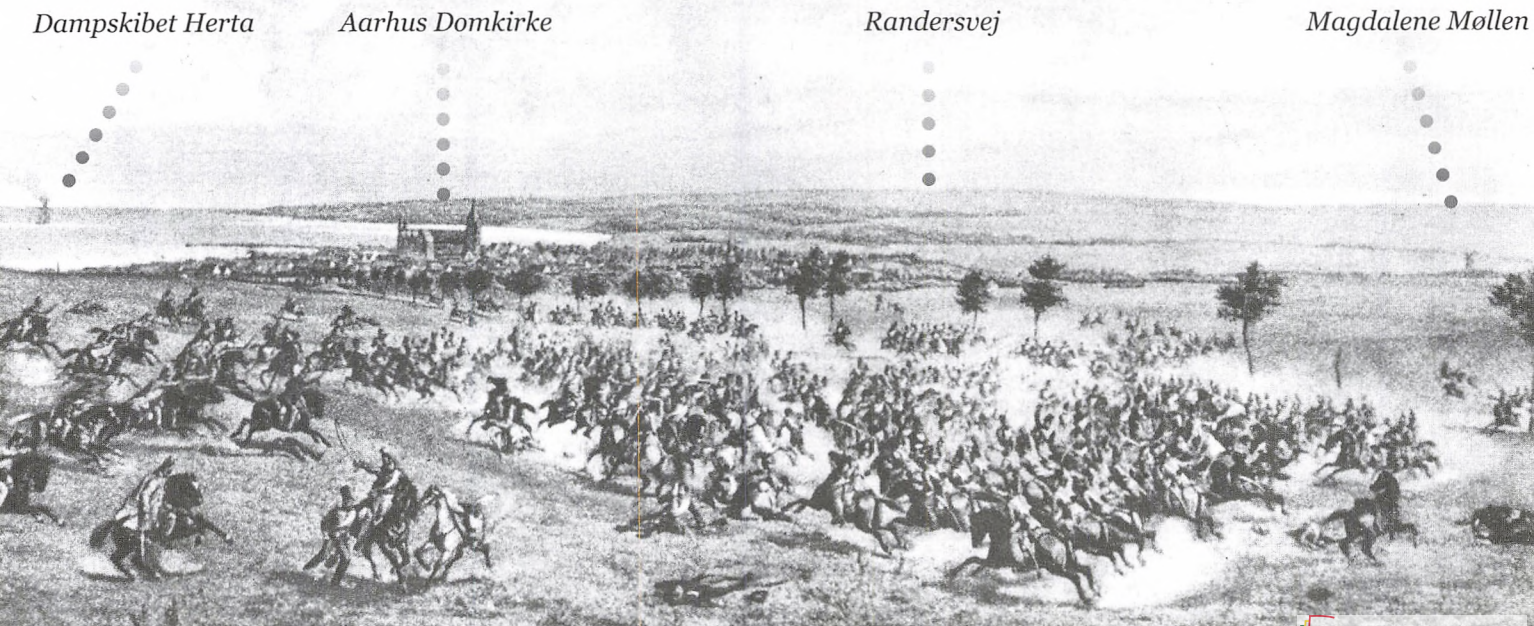

Magdalenemøllen lå bag milepælen, der er placeret ved P. P. Ørumsgade

aabnede Ilden mod den over Viby fremrykkende Colonne, men da det fjendtlige Batteri aabnede sin Ild, medens Infanteriet rykkede frem paa begge Sider af Chausseen og navnlig truede med at omgaae vor højre Fløj langs Mølleaaen, lod Oberstlieutenant Müller sine Kanoner gaae tilbage igjennem Aarhus og befalede samtidig sin øvrige styrke at tiltræde Retraiten, der iværksattes af 3die Compagni og Cavaleriet i Retning af Frederiksporten, hvor førstnævnte besatte et S. for Kirkegaarden liggende Gjærde. 4de Compagni, der nu foruden af den østligste fjendtlige Co-

lonne blev angrebet af Afdelinger fra Chausseen, og som tilmed havde et vanskeligt Terrain at passere, kom derved i en meget mislig Stilling og mistede under Retraiten 15 Mand, uagtet Reserven i længere Tid holdt sig ved Wallensteinskan- sen under en heftig beskydning af det fjendtlige Artilleri, der havde taget stilling ved Magdalene Møllen og herfra tillige beskød vore ved Fre- deriksporten stående Tropper. Da endelig 4de Compagni, som på sin Retraite blev understøttet ved Ilden fra Dampskibet Hertha og de 2 samme Morgen ankomne Kanonbaade, var naaet tilbage

Maleri af N. Em. Holm, der skildrer Rytterfægtingen 1849

til Mindeporten, beordredes begge Compagnier Kl. lidt over 10 til at gaae tilbage igjennem Byen og besætte Riis Skov, medens Escadronen skulde tage en Opstilling paa Plainen mellem Skoven og Vejlbj; de 2 Kanoner havde indtaget en position i en Indskjæring ved Vejlbj.

Generalen er utilfreds

Rye er i øvrigt ikke tilfreds med udfaldet af kamphandlingerne syd for byen. I sin dagbog skriver han herom:

”Kl. 9.30 rykkede Fjenden frem mod Aarhus med 3 Batailloner, 4 Escadroner og 10 Kanoner. Posten foran Byen forsvarte sig ikke godt, men trak sig efter at have gjort 2 Skud tilbage. Højre Fløj især for rask, hvorved venstre Fløj tabte 15 Fanger. – Byen blev forladt, og vore Kanoner gik tilbage lige til Vejlbj.”

Videre kan man i General Ryes dagbog læse om Rytterfægtningen på Aarhus Mark:

”3 Compagnier af 7. Bataillon besatte Riis Skov. 1 Compagnie blev staaende ved Vejlbj. Cavaleriet gik tilbage til den nordre ende af Riis Skov. Fjenden gik med 1 Compagnie Jægere i Kiede frem over den aabne Mark nord for Aarhus og kom saa langt frem, at Kuglerne generede vort Cavalerie. Infanteriet gjorde intet. Lieutenant Cetti blev befalet ved en Sværmattakke at angribe Kieden, det skedte øjeblikkelig, og Fjenden blev kastet i vild Flugt. Nu travede 2 Escadroner af 11. Husar-Regiment rask frem,

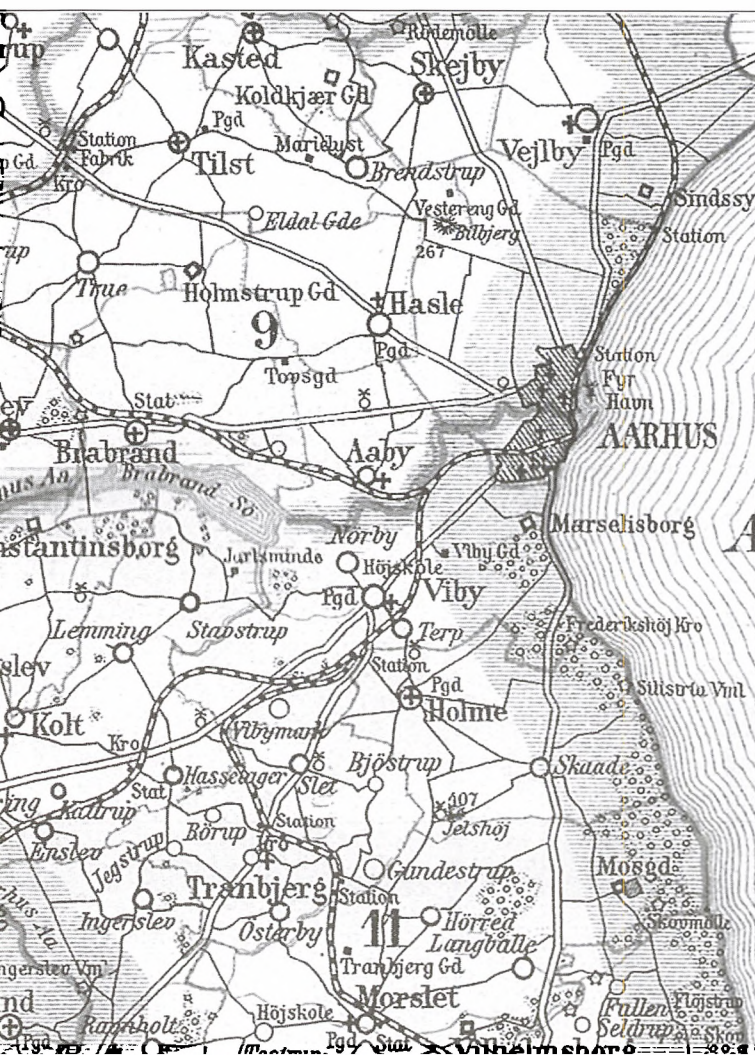

Mindestenen, der er rejst til til minde om Rytterfægtningen på hjørnet af Nørrebrogade og Trøjborgvej

men blev samtidig angreben af Ritmester Barths og Herambes Escadroner samt af en halv Escadron af 3. Dragon-Regiment, samt en Deling af 3. Regiment under Lieutenant Cetti. Der skedte Sammenstød, og Fjenden blev aldeles kastet, tabte 2 Officerer døde, 2 saarede, 1 fangen,

14 Husarer fangen, desuden blev der fangen 3 Infanterister og 2 Jægere. Fjenden trak sig tilbage gennem Aarhus, som vi igen besatte.”

Tyskerne bliver stående ved Viby og lader os beholde Aarhus helt hen til slutningen af juni måned. Da presser de Ryes korps ud af stillingen og ud på Djursland, men den vej skulle korpset alligevel. Inden månedens udgang er 4 af korpsets batailloner på vej mod Fyn og Fredericia for at deltage i udfaldet fra Fredericia den 6. juli 1849, hvor General Rye falder. ■

Faktaboks

Det skal bemærkes, at Viby i 1849 gik helt ind til omkring Valdemarksgade og ned mod den nuværende banegård. Frederiksporten lå overfor Ridehuset, der ikke var bygget på dette tidspunkt.

Mindeporten omkring det sted, hvor BP-huset ligger i dag Wallensteinskansen, der stammede fra 30-årskrigen, befinder sig nu under Skansepalæet ved Kystvejen.

Bemærk i øvrigt, at der på Trøjborg, hvis gadenavne er søheltenes navne, findes gader opkaldt efter officerer, som deltog i Rytterfægtningen. Det er bl.a. Barths Gade og Heramb's Gade, mens de øvrige helte fra Treårskrigen har fået deres gader på Frederiksbjerg, som tidligere var en del af Viby.

Klavs Klercke Rasmussen

Forbedret vejforbindelse til Aarhus havn - gennem Viby

Ca. 50 år efter starten på ødelæggelsen af Kongevej gennem Viby Centrum blev Åhavevejs forvandling fra 2-sporet forbindelse fra Europas motorvejsnet til Aarhus by og havn til 4-sporet motorvej fuldendt. Man kan jo så stille sig selv det spørgsmål: Hvordan havde Viby Centrum set ud i dag, hvis man på et tidligere tidspunkt – f. eks. i 60'erne – havde valgt at udbygge Åhavevej til omfartsvej uden om Viby Centrum? Havde vi så beholdt det hyggelige Viby Centrum med de lave gamle huse?

Dette skal ikke være en profetisk analyse af en tænkt situation, men en beretning om anlægget af den nye vej gennem ådalen i Viby som forbindelse mellem motorvejen og Aarhus' indre overordnede vejsystem. Det bliver en beskrivelse af anlægsprocessen set af en bruger før, under og efter anlægsperioden. En bruger, der selv en

gang som dreng, drømte om at blive vej- og broingeniør, der var med til at bygge gode veje og Storebæltsbroen, men sådan blev det altså ikke.

1. spadestik d. 24. juni 2010

Som det huskes fra min artikel i Vibybogen 2012 blev Åhavevej ført gennem Langenæsviadukten og ud gennem Ådalen i 1950.

Der gik ikke mange årtier, før end broen blev for lille og nærmest var en prop på vejen. Højden og bredden var for småt dimensioneret til de nye og større lastbiler, hvorfor der blev gravet ud, så frihøjden blev større. Morgen og aften var der lange køer og snegletempo på vejen. De store transporter med vindmøller havde også besvær med at komme gennem, hvilket kun kunne lade sig gøre, når trafikken i modsat retning blev stoppet, og hele bredden og højden på midten kunne benyttes, så man kunne køre igennem, hvor der var højest.

Byrådet ønsker en god vejforbindelse fra motorvejsnettet til Aarhus havn, så transporterne med

1. spadestik 24. juni 2010 FOTO: KLAUS KLERCKE RASMUSSEN

containere kan foregå med mindst mulig gene for de borgere, der bor tæt ved Marselis Boulevard. Dette skal ske ved en 1. etape: udbygning af Åha-vevej til 4 spor, ny vejbro, der fører Viby Ringvej over den nye motorvej, samt nye Langenæsbroer,

der kan føre togene over den nye 4-sporede vej. Noget af et projekt, når togdriften med Inter-citytog ikke kan standses og trafikken på Viby Ringvej skal opretholdes, da det i modsat fald vil få uoverskuelige gener for trafikken andre steder

i byen. 2. etape er en vej tunnel fra Kongsvang til havnen, også noget af en opgave, dels anlægsmæssigt, og dels med hensyn til trafik i anlægsperioden og finansiering.

Den største forhindring var nok fremskaffelsen af finansiering af anlæggelsen, men Byrådet fandt pengene – i første omgang til den 4-sporede vej fra Ringvejen til Marselis Boulevard, som blev sat i gang d. 24. juni 2010 af Rådmand Laura Hay, der med en større gravemaskine tog de første ”spadestik” jord.

Jordarbejderne

Noget af det første vi som bilister bemærkede, var de store jordarbejder, der blev udført på arealerne i ådalen, hvor vejen senere skulle anlægges. Hele ådalen er gammel fjordbund, hvorfor den er meget sumpet. Dette er ikke et velegnet underlag for en ny vej, og det var derfor nødvendigt at få afvandet området. Til dette arbejde brugte man enorme mængder sand, der blev lagt op i området i store bunker i 8-10 meters højde. Vægten af dette sand pressede så at sige ”vandet ud af svampen”. På den måde sænkede man den gamle jordhøjde med 0,7 – 1,5 m. I området er også større depoter af affald – mest erhvervsaffald – fra den periode, hvor dagrenovation m.v. blev behandlet og deponeret på og ved Eskelund. Det udpresede vand kunne derfor ikke ledes direkte ud i åen, men måtte opsamles i bassiner, hvor det blev rensat og kontrolleret

Belastningsbunkerne: ”Vandet ud af svampen”

FOTO: KLAUS KLIERCKE RASMUSSEN

inden udledningen i åen.

For at kontrollere denne proces blev der over hele det berørte område nedgravet måleudstyr, så processen kunne fjernaflæses. Første gang jeg kom forbi, troede jeg, at det var måger, der var i gang med at finde føde, som man ser på landet, når landmanden har pløjet eller harvet jorden. Det undrede mig, at mågerne havde sat sig på rad og række med samme afstand til alle fire sider. Siden gik den rette sammenhæng op for mig. Der var plan i sagerne. Også store rør- og ledningsarbejder skulle udføres, ikke mindst omlægning af de store fjernvarmerør, som forsyner Skanderborg med varme fra Studstrupværket. Hertil kom selvfølgelig også afvandingsledninger til vejen, belysning og signalanlæg. Et forstyrrende element i arbejdet

Det var ikke måger, men måleinstrumenter til sænkning af grundvandet FOTO: VEJE & TRAFIK, AARHUS KOMMUNE

Digesvalerne tog ophold og stiftede familie i de nye sandbunker FOTO: VEJE & TRAFIK, AARHUS KOMMUNE

var en flok digesvaler, som slog sig ned i en af de store sandbunker, hvilket bevirkede, at arbejdet i dette område måtte udsættes til ungerne var flyvefærdige og rederne forladt. Ingen grund til at få naturelskerne på nakken.

Ringvejsbroen

Straks fra starten af hele projektet gik arbejdet i gang med byggeri af broen, som skulle føre Viby Ringvej (som nu kaldes Ring 2) over den kommende motorvejsforbindelse fra Århus Sydmotorvejen til Kongsvang. Kunsten var jo, at trafikken på Ring 2 skulle opretholdes i hele anlægsperioden, trafikken til og fra motorvejen måtte heller ikke begrænses, da det ville få store trafikale gener i og omkring Århus, ikke mindst

på Viby Torv. Først blev Ring 2 lagt i 2 buer uden om det enorme hul midt i den gamle Ring 2, hvor broen over motorvejen skulle bygges. Der blev lavet tilkørselsramper, specielt var tilkørselsrampen fra Åby mod Skanderborg meget velset af de mange bilister, som hver eftermiddag holdt i lange køer. Det gamle lysregulerede kryds nærmere Viby blev opretholdt. Midt i den gamle Ringvej, blev der i et enormt hul bygget en ny bro, der kan føre motorvejstrafikken under Ringvejen, og som samtidig kan bære et nyt stort signalanlæg, som kan regulere lokaltrafikken for alle de motorvejstrafikanter, som ikke skal til Centrum, samt trafikken fra Viby-siden.

Kun i ganske korte perioder blev der gjort indgreb i trafikken. Imens voksede den kommende

Den håndglattede Ringvejsbro over motorvejen støbes

FOTO: VEJE & TRAFIK, AARHUS KOMMUNE

bro nede i hullet, og til sidst var der klar til helstøbning af hele brodækket. Mens betonkanon efter betonkanon bragte beton til stedet, blev der presset beton ned mellem armeringsjernet. På et ganske dejligt billede ser man nogle betonarbejdere ligge på knæ og med en murske glatte og fylde lunger, så vi nu kan sige, at vi i Viby har en håndlavet/glattet vejbro.

Gradvis blev trafikken omlagt fra de gamle spor til de nye, og efter en vejlukning i en week-

end, var trafikken kørende på og under den nye bro, stort set $\frac{1}{2}$ år tidligere end beregnet fra start, omkostningerne var blandt andet nogle periodiske ulemper under vejs.

Langenæsbroerne

En stor udfordring ved arbejdet med Langenæsbroerne var, at togdriften over de gamle broer ikke kunne afbrydes i længere perioder, højest afvikles med lidt lavere hastighed og antal i

FOTO: KLAUS KLERCKE RASMUSSEN

Lidt skæve skinner, som endnu kræver justering

f.eks. en weekend. Straks ved anlægsstart i 2010 startede man det forberedende arbejde med nedramning af spunsvægge til sikring af de gamle broer samt for mulighed for støbning af brofæster i de kommende ender af broerne. Masser af jord blev fjernet, og nye søjler for de nye broer blev påbegyndt støbt. Langenæsbroerne bærer ud over DSB's 2 hovedspor Aarhus-Skanderborg også Odderbanens spor, samt et godsspor (spor 80 i DSB-sprog), der fører de nordgående godstog fra Kongsvang under det sydgående spor ind til ådalen, hvor alle udgående spor og rangeringsspor er, og ind til Godsbanegården. Den mulighed skulle opretholdes, hvilket også viste sig gavnligt i de weekender, hvor hoved-

sporene blev afbrudt, så de nye broer kunne komme på plads. Der skulle endvidere bygges en ny stibro, der kunne give gående og cyklister fra Bjørnholms Allé og Kildevangskvarteret adgang til Brabandstien og det nye rekreative område på Eskelund og langs åen.

I september 2011 var godssporet støbt og skubbet på plads, hvorfor det også var driftsklart. Stibroen blev støbt på stedet, mens det kneb lidt mere med at få de tilstødende stier på begge sider gjort klar og tilsluttet de

eksisterende veje og Brabrandstien.

I uge 8 – 2012 var man så langt med broen, der fører det sydgående spor fra Aarhus til Skanderborg, at der blev gjort klar til udskiftning. I løbet af ugen blev forskallingen fjernet og det nødvendige rulle- og skubbe-materiel (dunkrafte) stillet op og justeret ind. Fredag aften blev trafikken på Åhavevej standset, togdriften på sporet indstillet og godssporet taget i brug til aflastning. Kun IC3 og ICLYN kørte i weekenden. Det gamle spor blev fjernet, og nedbrydningen af toppen på den gamle bro tog sin begyndelse. Lørdag middag var toppen skraldet af, så der var plads til den nye betonklods på 1100 ton. Rulningen gik problemfrit i løbet af eftermiddagen,

stille og roligt, stort set umuligt at se med det blotte øje. Aftenen blev brugt til nedtagning af rullemateriel og alle andre bygningsmæssige hjælpeforanstaltninger, samt fastgørelse af broen til "landfæstet" i enderne.

Søndag kunne arbejdet med opbygning af ballast og spor begynde, og det fortsatte hele søndagen. Om aftenen begyndte udlægning af spor. I starten så de ikke meget driftssikre ud, nærmest som efter et jordskælv. Mandag morgen var alt klart, de første tog kørte på det nye spor

ved 5-tiden, samtidig med at biltrafikken blev åbnet på Åhavevej under den nye bro.

I uge 15-2012 kom turen til den sidste jernbanebro, der dels fører nordsporet til Aarhus, samt Odderbanens spor, så selvom proceduren var den helt samme, så var det denne gang 2100 ton, der skulle flyttes. Inden den nye bro blev skubbet, blev den løftet 8 cm. Det var kraftigt materiel, som blev brugt, og alle dunkrafter med videre blev styret elektronisk, så hele broen overalt blev skubbet med samme kraft, således at den ikke blev vredet og derved revnede eller lignende, som kan have afgørende betydning for holdbarhed, bæreevne og levetid. Alt her forløb også helt planmæssigt eller vist nok endda lidt

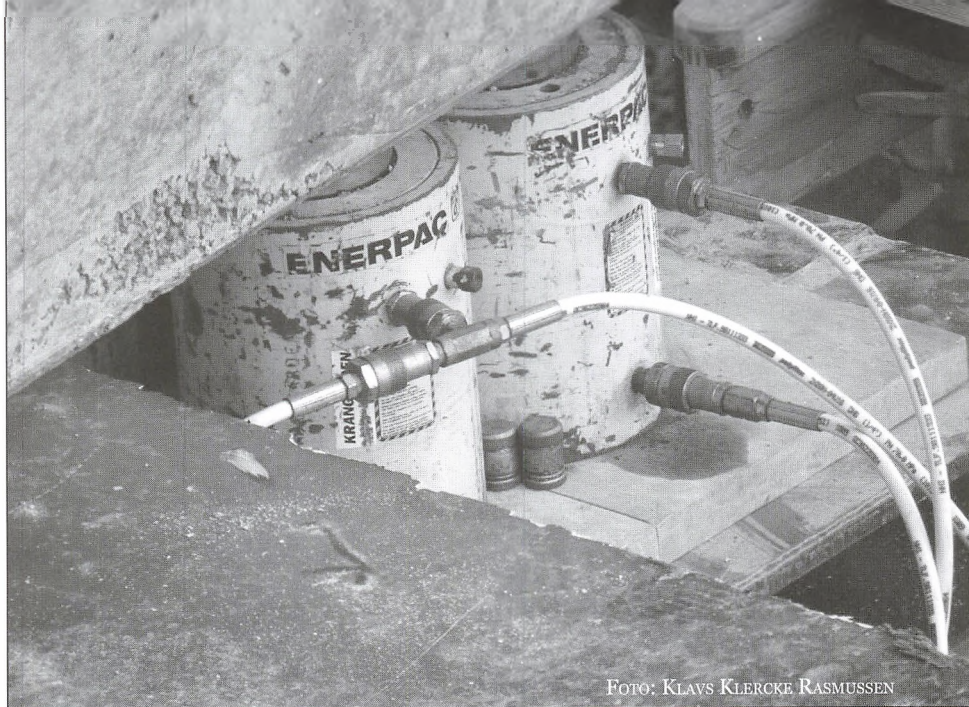

FOTO: KLAVS KLERCKE RASMUSSEN

Et par af de kraftige dunkrafter, som skubbede de nye jernbanebroer på plads

bedre end budgetteret. Mandag morgen kørte DSB og Arriva planmæssigt, trafikken på Åhavevej blev genåbnet, mens Odderbanen genoptog driften tirsdag.

Afslutning

I august 2013 var vejen og broerne alle færdige, så de kunne tages i brug, selv om der langs vejene endnu mangler nogle afsluttende arbejder, væsentligst af anlægsgartnere samt oprydningssmandskab. Den 23. september blev anlægget indviet af Rådmand Bünyamin Simsek. Rådmanden klippede ikke en rød snor over på vejen, men på en kæmpe kage, som forestillede hele vejanlægget med broer og udenoms arealerne.

FOTO: VEJE & TRAFIK, AARHUS KOMMUNE

Faktaboks

Til byggeriet af den forbedrede adgangsvvej til Aarhus er brugt:

- ***ca. 9.000 m³ beton***
- ***1.200 tons armeringsjern***
- ***157.000 m² spunsjern***
- ***113.600 meter dræn***
- ***Ca. 80.000 m³ sand brugt til forbelastningen.***
- ***Den samlede pris for vej- og broanlæggene løber op i kr. 305 mio kr.***

Forbedret vejforbindelse til Aarhus Havn

Jeg har under hele anlægsfasen fulgt byggeriet og herunder haft et fint samarbejde med projektlederen Helle Svantemann og hendes medarbejder Helle Maj Hermansen, Aarhus Kommune, Veje og Trafik, hvilket har bevirket, at Arkivet løbende har modtaget tusinder af billeder fra byggeriet, samt mange fine luftfotografier. Ikke mindst den gave, som jeg på Arkivets vegne modtog en lørdag formiddag i forbindelse med en brorulning, nemlig årstallet "1950" fra den gamle bro. Den vil altid have en høj plads på arkivet.

Sådan ser hele herligheden ud fra luften:

*Det sidste luftfoto lige inden
indvielsen 23. september 2013*

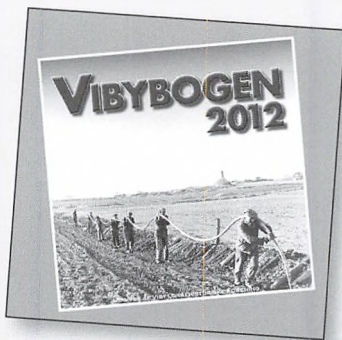
FOTO: VEJE & TRAFIK, AARHUS KOMMUNE

Forsidebilledet på

Vibybogen 2012

I sidste års årbog efterlyste vi oplysninger om Viby bogens forsidebillede - "Viby El-Værk i 50'erne: Der graves kabler ned." Vi har haft forbindelse med tidligere elværksbestyrer

Børge Roulund, som nu er bosiddende i Kollund ved Flensborg Fjord.

Han oplyser, at kablesjakket var arbejdsmænd fra Kongsvang betonstøberi, som måtte trække det hårde læs. De betonstykker, som ligger ved siden af arbejdsmændene, kaldes bispehuer i fagsproget. De skulle beskytte kablet mod at blive gravet i stykker ved et uheld.

I billedets baggrund ses Grøfthøjgård, som lå tæt på højhuset. Kablesjakket trækker et højspændingskabel fra stationen i Høskoven ud til Bøgholt. Sidste mand i sjakket kan være Børge Roulund eller en anden ansat ved elværket ved navn Andresen. På selve pigehjemmet blev oprettet en station 13. Billedet formodes at være taget engang i perioden 1959 – 1961.

Poul Ankersen

fra **Arkivskuffen..1954**

Demokraten 3. juli 1954

Hundeterror i Viby

Mange høns bidt ihjel af omstrejfende hunde - politiet skrider ind.

Omstrejfende hunde i Viby har i den seneste tid gjort livet besværligt for hønseejere og ikke mindst for hønsene, der i mange tilfælde har maattet lade livet eller i heldigste tilfælde kun paadraget sig en alvorlig skræk for sine medskabninger.

Hundene trænger ind i hønsehuse og indhegninger og bider, hvad de ser af levende. Husejer Bjerregaard, Lille Ravnsbjerg, mistede fredag 7 høns, og han anmeldte straks til Viby politi, hvad der var foregået af ondt i hønsegården.

Viby politi fandt ved dyrlægens bistand frem til to af egnens hunde. Ved hjælp af et opkastningsmiddel leverede hundene bevis for, at de var de skyldige. Hundene tilhørte beboere paa Dalvej og Stampesvej i Viby.

Viby politi indskærper hundeejernes pligt til at holde opsyn med deres hunde. Skader, løse hunde forvolder, skal naturligvis erstattes af ejeren, og iøvrigt er det ikke tilladt at lade hunde strejfe om paa fremmed grund.

Købmanden på Alderslyst

- fortalt af Lis Kirkegaard Bengtson til Erik Hall

Der var mange købmænd i Viby i de såkaldt gode gamle dage, før supermarkederne ødelagde enhver form for nærhed mellem køber og sælger. Købmand Kirkegaards forretning på Alderslyst var i mange år en af de traditionelle. Ægteparret Kirkegaard havde to børn, Bent og Lis, og det er sidstnævnte, der har inviteret Viby lokalhistoriske Forenings udsendte medarbejder til en kop kaffe og en snak i hjemmet på Vegavej i Højbjerg. Det er der så kommet denne historie ud af. Intervieweren og hans partner er rørende enige om, at de uden besvær kunne have fortsat snakken de næste par dage, ikke mindst på grund af de mange fælles erindringer og bekendte i fortidens Viby.

Lis fortæller

Min far, Laurent Kirkegaard, kunne føje Hansen til sit navn, men det blev aldrig brugt. Han levede fra 1897 til 1956. Min mor hed Anna og var født Thomsen, hun var fra 1903 og døde i 1970. De kom til Viby midt i 1920'erne og købte forretningen med det tilhørende hus af Karl Jacobsen, der var ejer af Stenkildegård. Der havde også tidligere været købmandsforretning, men ejeren var gået fallit.

Jeg blev født i Viby i 1927 og har boet hele min barndom i huset, der ligger, hvor Monradsvej, Solvangsvej, Solbakkevej og Gl. Kongevej støder sammen. Det er et ret stort hus. I stueetagen var der dengang butik med en tilhørende benzin-tank ude på vejen, bag ved butikken lå køkkenet og et par stuer. På første sal havde mine forældre soveværelse, og her var der også en mindre lejlighed, der var lejet ud til et ældre ægtepar.

Min bror Bent, født i 1930, og jeg havde væ-

Laurent & Anna Kirkegaard ca. 1948 FOTO I PRIVATEJE

relse på mansarden, som man kalder et loft med både lodret og skrånende tag. Her kunne der ikke fyres op, så det kunne virkelig være koldt om vinteren.

Barndommen var en lykkelig tid. Alderslyst lå lidt for sig selv, næsten som en lille landsby, og det var en stor dag, da rutebilen Viby-Aarhus langt om længe kørte helt her ud. Vores del af Alderslyst kaldte vi øen, fordi den på alle sider var omgivet af en vej. Jørgen Bitsch har skrevet

om kvarteret i Vibybogen 2006.

Mine forældre var glade og stolte af deres købmandsforretning. De trivedes godt og kom privat sammen med nogle af deres kunder, fx Karl Sørensen, Karl Jacobsen og sognefogeden i Holme, som de spillede kort med.

Jeg husker kvarteret som et lille paradis på jorden. Hertil bidrog selvfølgelig, at det gik godt med forretningen, vi manglede ikke noget, og jeg kendte en hel masse mennesker i kvarteret, hvor det var let at finde legekammerater.

Skole og fritid

Jeg begyndte i Viby Skole i 1934, men desværre erindrer jeg ikke alverden fra de seks år, jeg gik der, så det må have været temmelig problemfrit. Overlæreren hed Andreasen, og fra lærerstaben husker jeg Holger Olesen og den meget dygtige sanglærer Asmind Graugaard, senere seminarie-

Vandvognen med drikkevand besøger Alderslyst

*Den lille familie
Anna, Lis &
Laurent
Kirkegaard ca. 1930*

FOTO I PRIVATEJE

rektor på Marselisborg Seminarium og bror til indehaveren af Kaabers Musikforlag, en forretning i Ryesgade i Aarhus.

Ja, og så var der selvfølgelig min højt elskede regnelærer(inde) frk. Dahl, hvis forældre havde et gartneri i nærheden af Alderslyst. Hun fulgte heldigvis med - sådan omtrent - da jeg efter 6. klasse flyttede til Rosenvangskolen, hvor jeg var blevet optaget i den realafdeling, som på den tid endnu ikke var oprettet i Viby Skole.

Nu fik jeg pludselig en meget længere skolevej, end jeg havde været vant til. Grundtvigsvej var endnu ikke ført igennem, så jeg måtte på min cykel følge Kongevej til viadukten i Kongsvang,

inden jeg kunne dreje op ad Chr. X's Vej, som dengang hed Ingemannsvej. Endelig fulgte jeg H.C. Ørstedsvej for at komme frem til min nye skole, hvor jeg tilbragte de følgende fire år.

Også den periode blev en god tid for mig. Jeg var fortsat glad for at gå i skole. Skoleinspektøren Regnar Pedersen var en dygtig, men skrap herre, og sådan kan man også beskrive adskillige af de andre af lærerne. Ingen nævnt, ingen glemt. Men jeg havde heldigvis lærer Albrechtsen til klasselærer, og jeg fik en udmærket eksamen, som jeg kunne bruge i mit videre liv.

Hjemme på Alderslyst måtte Bent og jeg ofte hjælpe til som bydreng/bypige og køre ud til folk

Gæster fra Vedslet på besøg, Lis og Bent i Landauerens ca. 1935

med varer. Jeg var lidt flov over at skulle køre på en budcykel, for jeg syntes ikke, det sømmede sig for en pige at komme trillende på en Long John.

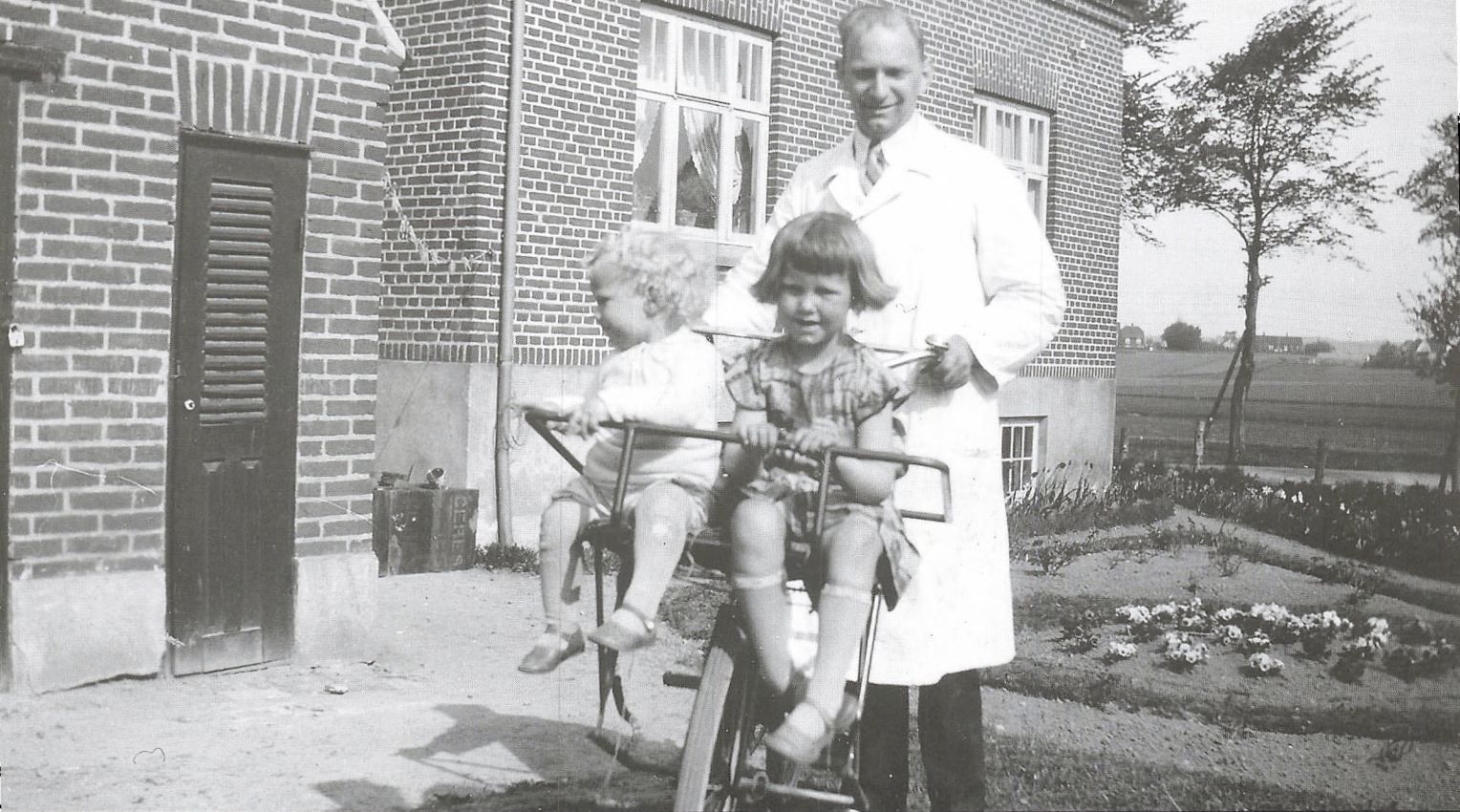
Af andre fritidsbeskæftigelser kan jeg nævne, at jeg i 15-års alderen var blevet flokfører i Det danske Spejderkorps, hvor jeg var leder for "ulveungerne". Vi holdt til i et lokale i mekaniker Christensens baggård på Kongevej. Min tid som spejder fortsatte, til jeg blev gift.

Og så har jeg i de unge år næsten som en selvfølge gået på husholdningskursus og til gymnastik. Senere i livet har jeg dyrket yoga, og det har haft stor betydning for mig.

Krigen

I begyndelsen af krigen blev jeg konfirmeret i Viby Kirke, som dengang var den eneste kirke i sognet. Men af en eller anden grund, måske fordi jeg gik i Rosenvangskolen, var det ikke sognepræsten i Viby, der forrettede konfirmationen, men en præst ved navn Pedersen, der boede i Haraldsgade i Kongsvang. Han og hans kone havde tidligere været missionærer.

Senere på dagen blev der afholdt en dejlig konfirmationsfest med masser af gæster. Som det var skik og brug i familien Kirkegaard ved en sådan lejlighed, blev butikken ryddet og omdannet til festlokale.

Budcykler er som skabt med integreret bornesæder, bemærk endvidere i horisonten frit udsyn til et par gårde ved Høskoven

Jeg afsluttede min skolegang i Viby Skole. Ja, det lyder unægtelig lidt mærkeligt, at jeg gik i Rosenvangskolen, men altså fik min eksamen fra Viby Skole. Forklaringen er den enkle, at vi her midt under 2. verdenskrig måtte overlade Rosenvangskolen til tyske soldater og flygtninge, hvorefter samtlige elever blev overflyttet til Viby Skole, der pludselig skulle huse betydeligt flere børn, end der egentlig var plads til.

Men det gik altså, for det skulle jo gå.

Min far havde haft bil i mange år, en Ford 29,

som han passede og plejede efter alle kunstens regler, og i den kørt han nogle gange om ugen ud til gårdene og gartnerierne i omegnen med varer af alskens slags. Under krigen fik han lov til at beholde bilen og havde ret til en beskeden benzinration, hvad der vistnok var temmelig usædvanligt, men det betød, at han fortsat kunne levere kul, koks og petroleum til landmændene.

I slutningen af krigen skete der noget, der for familien Kirkegaard blev lidt af et chok. Vi fik

Her ses forretningen nederst til højre 1956

nemlig en dag besøg af tyskerne, der beslaglagde huset. Vi måtte gerne blive boende, men de besatte en af stuerne, hvorfra de med deres våben kunne dække Kongevej. Det har været en slags forpost for garnisonen i Aarhus, der skulle holde øje med trafikken til og fra Aarhus.

Mine forældre kunne fortsat allernådigst få lov til at drive købmandsforretningen, men de var naturligvis meget berørt af, at der i samme hus, som de boede i, døgnet rundt var tyske soldater og en bemanded maskingeværrede. De må have været dybt bekymrede for deres børn, for i en periode boede min bror og jeg hos noget familie i nærheden.

Jo, vi havde alle sandelig fået et personligt

forhold til besættelsen, som vi gerne ville have været foruden. Hvor lang tid det varede, husker jeg ikke, men så kom da endelig den 5. maj 1945, og vi kunne vende tilbage til de gode gamle dage - hvis man nogensinde kan det.

Arbejde og ægteskab

Efter min realeksamen blev jeg bankelev i Aarhus Privatbanks hovedafdeling i Kannikegade. Jeg var der i tre år, til jeg blev udlært bankassistent, men som så mange andre unge mennesker havde jeg lyst til at prøve noget nyt, så jeg kikkede mig om efter andet arbejde, og det endte med, at jeg blev kontorassistent på Tinghuset i Vester Allé.

Det viste sig at være et heldigt valg, for her blev jeg kollega med bogholder Bruno Hviid Bengtson. Vi blev gift i 1947, selvfølgelig i Viby Kirke. Vi fik to børn, Susanne, som i dag er 62 år, og Lars Erik, der er 57. De har skænket os tre børnebørn - Maria, Jonathan og Josefine.

Da vi skulle giftes, havde vi fået lovning på en lejlighed i Tordenskjoldsgade, men overlod den til et andet ægtepar, der helt afgjort ikke kunne leve noget andet sted på jorden end på Trøjborg. Men det gjorde nu ikke os noget, for vi fik i stedet en dejlig lejlighed på Viborgvej 28, hvor vi boede 7 - 8 år, indtil vi byggede huset her på Vegavej.

Da jeg blev gravid første gang, holdt jeg op med at arbejde på Tinghuset - sådan var det altså bare dengang - men jeg gik hjemme og kedede mig og

var lykkelig, da jeg var så heldig at få deltidsarbejde i Tinglysningsafdelingen.

Bruno døde desværre allerede i 1970, og så vendte jeg tilbage til et job på Tinghuset, som jeg beholdt, til jeg gik på pension.

Som man kan se i indledningen til denne historie, så blev min far ikke ret gammel. Han døde, inden han var fyldt 60 år. Min mor drev forretningen alene i de næste 5 - 6 år, men solgte den så til en købmand.

Familien Kirkegaards mangeårige købmands-tid på Alderslyst var forbi, men minderne har man da lov at ha', og jeg kan stadig se for mig, hvordan livet var i butikken i min barndom og ungdom. Der blev vejret af, skåret til og pakket ind efter alle kunstens regler, og samtlige kunder fik personlig betjening hen over den uundværlige disk.

Jeg bor stadig på Vegavej 37, nu sammen med min ægtemand nummer to, John Bohrmann Jensen, som er pensioneret efter et langt arbejdsliv ved militæret.

Tilknytningen til Viby er intakt. Vi bor i nærheden af Rosenvangskolen, hvor både jeg selv og mine børn har gået, og jeg følger med i, hvad der sker i Viby lokalhistoriske Forening.

Nu kan denne lille beretning blive indlemmet i samlingen af Viby-historier. ■

*Ladcykel med guld på ladet.
Lis og Bent ca. 1933*

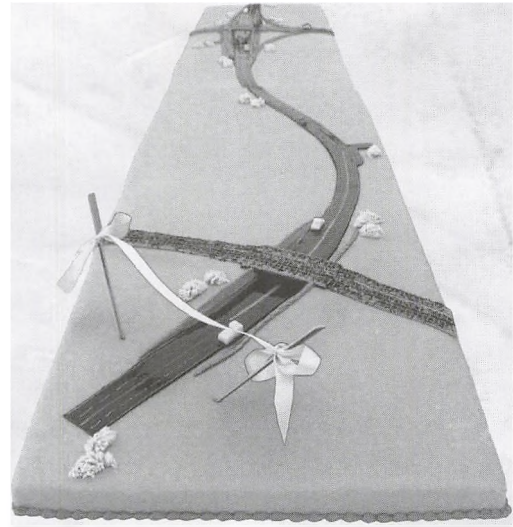
ÅRET DER GIK 2012/13

I denne nye rubrik i Vibybogen vil vi hvert år sætte spot på den/de begivenheder, som vil blive husket i mange år fremover. Begivenhederne vil endvidere blive indført på "Vibys Tidslinie", så de er gemt for eftertiden. Tidsperioden er Oktober - Oktober.

11. september

Viby Posthus nedlægges og flyttes som postekspedition til Føtex i Viby Centret

23. september

Det store projekt med Motorvejens forlængelse ind til Marselis Boulevard indvies med en kagemodel af hele motorvejsanlægget med veje og broer

16. september

Der holdes et møde om dannelse af Viby Fællesråd, der bl.a. skal sikre en god og effektiv dialog mellem lokalområdet og offentlige myndigheder. Udkast til vedtægter vedtages med nogle justeringer. Mødet var på Viby Bibliotek

7. oktober

Aarhus Kommune: Ungdomscentret i Familier, Børn og Unge holder indvielse i Lystagers fabriks lokaler

Aarhus Amtstidende 15. marts 1908

Zigøjnerbørn

Fra Aarhus Amtstidende har vi hentet denne malende beskrivelse, der fortæller lidt om det leben, der har udspundet sig i forbindelse med, at en flok Zigeunere har besøgt Aarhus.

At det netop var i Viby kommune (Kongsvang), de slog sig ned, kunne forlede os til at tro, at de måske var nægtet adgang til storbyen?, selvom det åbenbart var her, de forrettede de fleste af deres gøremål. Artiklen er direkte afskrevet fra avisen, der på daværende tidspunkt var sat med gotiske typer.

Der kom forleden et Par ægte, uforfalskede Zigøjnere ind på vort kontor. Den ene ung, med tindrende brune Øjne og en noget naiv Optræden. Den anden var noget ældre, lille og halt og meget forslagen. Begge med kulsort hår og Ansigter og klæder, der ikke vidnede om Vask hver Dag. De vilde avertere, og det varede en

rum Tid, inden Annoncen blev som den skulde være. Skriv, skriv! sagde de hele Tiden og grinede, for saa strax efter at give en ny Ordre, der fuldstændig ødelagde den gamle. Da de endelig gik, kunde vi lugte dem længe efter. De skulde komme igen og betale og mødte ogsaa punktligt med Pengene.

Det var ikke mere end rimeligt, at vi aflagde en Genvisit, og vi blev meget elskværdigt modtagne i deres Lejrplads i Kongsvang. Af Mændene var der kun den unge til stede og saa en Familiefader, der havde faaet slået Benet i stykker af en Hest og laa og vred sig i Smerte. De øvrige var i Byen og gøre Forretninger, som den unge udtrykte sig. Vi har en Mistanke om, at disse Forretninger blev afgjort på en Restauration, men den unge Zigøjner forsikrede, at de var meget maadeholdne med Spiritus. Tobak derimod satte de megen Pris paa, og følgelig afleverede vi strax en Cigar til ham. En ung Kone, som sad i et lille Telt og røg Snadde, prajede os for nok en Cigar, og vi lod en dale ned til hende, men en halv-

Zigeunerbørn foran teltet i Kongsvang. 15 marts 1908

den Aars Unge, som kravlede derinde, huggede den og puttede den i Munden, hvorefter hun på en meget indsmigrende Maade bad Moderen om en Tændstik. Den eneste, som ikke røg, var en 6 Ugers Tulle, som laa på Jorden under en stor Dyne og blev os forevist mod et gebyr af 25 Øre.

Af ovenstående billede kan man danne sig en Mening om de Telte, de beboer. Det er Norma-

detelte, som er lette at stille op. Truppen er da ogsaa en slags Lapper, Zigøjnere af den nordiske Stamme og trods deres mørke Udseende født i det nordlige Norge. Da vi aflagde vor Visit, stod Suppegryden over Ilden. Efter de nyeste Forskninger skal Suppe være en meget daarlig Kost, som man skal afholde sig fra, og hvis vi fik ret meget af Zigøjnernes Gryde, er der al Mulighed for, at vi kunde tæmme vor Lidenskab paa dette Omraade. Det var vist Suppe paa Svineører, og den smagte dem øjensynlig godt, efterhaanden som de kom til Fadet med den Ske, der gik paa Omgang. En ubehændig Borddame kom til at vælte Gryden, men de samlede Indholdet op fra Jorden og puttede det i munden uden videre Cermonier.

Vor dygtige Amatørfotograf, Typograf Jacobsen, tog adskillige Gruppe billeder, hvoraf vi gengiver et, Damernes Billede tør vi ikke at gengive for ikke at gøre dem forfængelige, de er alt for smukke. De blev strax fine Venner med Fotografen. I Gaar tog han ud igen for om muligt at faa en Plade af Mændene, og strax omringede de ravsmykkede Zigøjnersker ham: "Har Du et Billede med?" raabte de.

"Ja, og Du kan ogsaa faa en pose Tobak," sagde Mr. Jacoby og delte ud til alle Sider.

Mændene saa han ikke noget til. De var stadig i Byen "og gøre Forretninger".

Men i Dag er de hjemme og giver "3 store Forestillinger, aldrig før set her i Aarhus." ■

Ulla Engelund og Peer Otto Nielsen

Blokhuset, Nordbyvej

Frugt- og Grønt Forretningen Blokhuset Nordbyvej Viby J. v/Knud Otto Nielsen og Inger Nielsen.

Fragmenter af erindringer og dagbogsblade om dagens og årets gang. Blokhusets æra i familiens eje fra 1954 til 1964 var en tid i forandring fra efterkrigstid til nybrud, som prægede både forretning og Viby by.

”Frugt og grøntforretningen Blokhuset” var gennem året fyldt med friske råvarer og et voksende antal halvfabrikata.

Årstidens grøntsager samt frugt og bær blev hentet ”under uret” i GASA (Gartnerens Auktionshal) i Finlandsgade.

Far kørte hjemmefra kl. 4³⁰-5⁰⁰ - og kunne nå at gennemgå de ønskede køb forud. Gartnerne og frugtavlerner havde kørt deres varer ind i forhallen, og så kunne kvaliteten bedømmes med øje - næse og mund. (ærterne søde? / agurkerne bitre? / jordbær friskplukket? blomkål pletfri?)

Varerne var sorteret efter kvalitet: 1. blå / 2. rød / 3. hvid.

Far havde en fast plads i auktionshallen foran det Hollandske Ur - hvor prisen startede højt og faldt løbende - efterhånden som auktionarius talte. Varerne blev samtidig kørt forbi på vogne og blev vist frem. Så kunne den enkelte køber trykke på sin knap og standse uret, når man følte prisen var rigtig! Specielt i sæson med de første kartofler og jordbær, agurker og tomater var der kamp om varen. Is i maven og godt overblik var nødvendigt, så fars erfaring og snarrådighed gav ham oftest lejlighed til at købe varen - til en måske for høj pris - dog med til markedsføring af Blokhuset. Stolthed og sejren lyste klart, og kunder var der også til disse varer. Var der gode kolleger, der ikke fik partiet - kunne far godt handle lidt ud til disse også!

En verden af dufte, farver og lyde - hvide kitler og driftige handlende. Og så en kop kaffe med et smurt rundstykke samtidig. En stor og eventyrlig lærerig verden for mig som barn at være med til.

Tegning:
Blokhuset,
Ole Sværdpil
PRIVATEJE

Når varerne var læsset på vognen, og på vejen hjem til Nordbyvej, hentede vi i efterårs- og vintertid Julienne blandinger i et udsalg inderst i GASAs parkeringskælder. Blandingen bestod af selleri - pastinak - gulerod og persillerod skåret i små terninger - der pakket i små poser - lige var klar til at komme i en dejlig klar suppe af høns eller okse - eller måske blot af magitern hos kunden.

Skulle der købes kartofler, var grosserer Poul Hansen i den indre by stedet, hvor de store

50kg. sække blev hentet.

Friske flotte hvide champignon blev hentet på Ceres Bryggeriet, hvor de var dyrket i de mørke fugtige lagerkældre.

Hjemme på Nordbyvej havde mor (Inger) og storesøster (Ulla) allerede længe haft Blokhuset åbent og sat varer frem, så da far kom hjem ved 10 tiden, kunne de nye friske grøntsager - frugt og bær m.v. - læsses af og sættes frem, mens nye prisskilte blev skrevet og andre justeret.

Bilen var i starten en Peugeot købt af radio-

*Knud Otto Nielsen
&
Inger Nielsen*
FOTO I PRIVATEJE

forretningen Jens Aage Nielsen og blev senere udskiftet med en Ford Taunus - også kaldet "det flyvende tæppe".

Varesortimentet øges

Nye ønsker - større købedygtighed - travle husmødre efterspurgte forædlede grøntsager, så ud over Julienne blandinger kom der i forretningen kartoffelskræller i sæsonen for nye kartofler. Senere købtes maskine til levering af frisksnittet rød- og hvidkål. En virkelig sællert!

Begge maskiner som de første i Århus. Far var på forkant med udviklingen.

En fryseboks fandt også vej til Blokhuset til brug for Findus frostvarer, der kom på markedet o. 1960 med bl.a. frosset persille og kørvel på runde "ispinde", klar til at smelte i sovs eller suppe.

Skælskør saft af ribs og hyldebær samt Toms pålægsschokolade i blå/røde æsker var også populære hyldevarer og til salat fine ærter og gulerødder på dåse. Ikke at forglemme de lækre lakridsrødder!

Ulla , Peer, Lone (Ullas spejderveninde)
og Flemming

FOTO I PRIVATEJE

Tidligt forår - nye friske kartofler fra De Canariske Øer eller senere fra Marokko - modtaget nyopgravet i trækasser fyldt med spagnum. Danske avlere havde leveret læggekartofler dertil, så ca. 4 uger før Samsø kunne disse købes.

En glæde for det voksende antal vegetarer, der efterspurgte mange og fremmedartede friske

grøntsager og frugter. Loyale kunder, hvor far sjældent kom til kort i bestræbelserne for at tilfredsstille også dem.

Ønskede haveejerne selv at dyrke, havde stativerne med frø, fra Drænfeldt Frø, et fristende farverigt udvalg og udenfor kasser med sunde læggekartofler - Bintje, Up to Date eller Rosen.

Banener leverede Bananmodneriet Georg Knudsen i aflange smalle og høje gulorange kasser, hvor bananklaserne lå på tværs - flotte gyldent gule. En enkelt eksotisk edderkop, stor og skrækindjagende, havde engang overlevet transport og modning og endte sine dage under en træskosål i baggården, hvor klaserne blev hængt med et øresønderrivende skrig!

Vindruer fra Syd Europa og de første fra Syd Afrika leveredes i kraftige trætønder indlagt i savsmuld - friskplukkede grønne og blå druer.

En smuk baggrund for vinduesudstillingen i juletiden (årstiden modsat i S.A.). Tønderne blev senere en lækkerbisken for spejderne som fastelavnstønder - dog sikken kraft der skulle til, før den blev slået ned. Og så Syd Afrika i en tid med politisk og begyndende handelsboykot grundet apartheid - ja, selv kunder, der støttede op herom, købte druerne, for de er ”bare de flotteste og bedste...”

Sække med skæggede kokosnødder, hver enkelt med lydeligt mælk, var også klar til julehandlen.

Og hvad med madspild og udsmid dengang. Respekten for råvaren gav kassation, men kål blev

pillet, æbler sorteret og bananer stadig brugbare nedsat til 10 for 1 kr. og 3 - 4 bakker jordbær for kr.10,- blev hurtigt solgt! Og så de driftige husmødre og den dygtige hushjælp og køkkenleder, alle kunne udnytte disse mangeartede tilbud.

Frøken Bertelsen i Børnehaven Bjørnbakshus købte rabarber - jordbær - kål - rodfrugter m.v. og alt blev omhyggeligt omsat til lækker saft og grød og ikke mindst nærende supper.

God energi i sund genbrug - "Politisk korrekt" som det hedder i dag - levede også dengang. Oplysende kampagner og brochurer / opskrifter til kunderne sparede Blokhuset ikke på heller!

Brochureeksempler

Ulla Nielsen foran Peugeotten.

FOTO I PRIVATEJE

Butikken

Og så et lille kalajdoskopisk billede af, hvordan den fysiske ramme omkring butikken var.

Indgangen - "2 trin ned" bred trappe - et rigtigt blokhus af sort bejdsede svære granstammer.

Et betongulv, en stor skranke med vægt og "National" kasseapparat, til venstre et "kontor"

til pauser med vindue til Nordbyvej, med skrivebord og kakkelovn og til højre et baglokale med skrælle- og snittemaskiner samt indlægsskuffe til kartofler. Et vindue gav lys, og en dør førte ud til gården mod købmand Larsen.

Bag skranken i butikken et udtag til opskovling af kartofler i brune poser, Bintje og King Edward, i forskellig størrelse, brune -, pille -, eller skrælle kartofler.

Banener hang i kroge over disken, og i loftet ved vinduet. Udenfor forretningen stativer med varekasser langs facaden - en sjælden gang en uimodståelig fristelse til et uskyldigt æblerov - for kvarterets drenge. Bagom huset et åbent kasseler og et simpelt retirade arrangement.

Adgang til toilet hos Kjær over gården, hvor et bistik også blev klaret med et løg eller tredobbelt salmiak.

Knud Otto Nielsen & Inger Nielsen

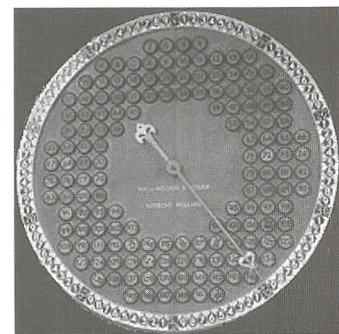
FOTO OPTAGET I HAVEFORENINGEN MOSEVANG PRIVATEJE

Blokhuset , Nordbyvej ca. 1964

Dagligdagen

Familien: far & mor og børn = Knud Otto Nielsen & Inger samt Ulla , Flemming og Peer var engageret i dagligdagen. De voksne bag skranken, og drengene som bybude på en rigtig klassisk Long-John cykel. Om det så var 5 kg. kartofler og 1 hvidkål til Ormslevvej 96, en ordre på 2 agurker, 1 salathoved og 2 kg. kvæder til 2. sal på

*Uret fra GASA, nu på
Gartnerimuseet på
Beder Gartnerskole*

Blokhuset Nordbyvej ca. 1964

FOTO: BØRGE VENGE

Viby Torv eller 200 g. snittet kål og 1 kg. skrabe kartofler til Vestergårdsvej 5, blev det frit leveret. Dog faldt der ofte en drikkeskilling af, som godt kunne give en pæn sum på sparekassebogen i Viby Sparekasse, henne på Kongevej.

Åbningstider dagligt 7.30 - 17.30, fredag til kl. 20.00 og lørdag til kl.12.00 samt lukket søn - og helligdage. En lang arbejdsuge - kunderne nåede deres indkøb og en god weekend for de forretningsdrivende. Dog delvist fyldt med nødvendige skatte - og kasseopgørelser til revisoren.

Varevognen - i mange år Peugeot`en på datidens "Papegøjeplade" (sorte bogstaver og gule tal) til både erhverv og privat kørsel - gav fami-

lien mulighed for dagudflugter nær og fjernt i Danmark. Den lukkede varekasse på ladet havde bænke langs siderne, og et bord kunne anbringes i midten.

Op mod jul

Ved juletid blev forretningernes vinduer og gulve pyntet op, og Blokhuses vinduer var også et besøg værdigt, når vi selv og byens borgere gik på julekig. Granguirlander gav ekstra hygge i byen på facader og langs fortove.

Viby Centrum med hotel og Handelsbanken, brugsforening og købmandsforretning, manufakturforretning, osteforretning, flere slagtere og

Blokhuset , Nordbyvej ca. 1964

Blokhusesets epoke er slut, Viby Centret tager over ca. 1968

bagere, skomager m.fl. og selvfølgelig... tillige 2 frugt- og grøntforretninger, hvor Blokhuset lå i stadig konkurrence med Birkefelt på Kongevej.

Tiden dengang, 1954 - 64, huskes stadig med hestevogne i bybilledet tøjret med lod hos Brugsen og hesten med mulepose, Oliemøllens store grønne kædetrukne lastbiler tungt læsset til FDB`s fabrikker på Gl. Horsens Landevej. Damp tog med rygende skorstene kæmpende sig "op" fra Århus under Kongsvang- og Ravnsbjerg viadukterne.

Og Sigfreds pølsevogn på Viby Torv, fredagsfornøjelsen med en "krasser", medens vi ventede. Senere i Blokhuses baglokale hygge med varme pølser og smurte rugbrødder til - uhm...

Fremskridtet indhentede Viby med udvidelse

af Kongevejen til en Skanderborgvej og en stor-slået projektering af Viby Centret.

Blokhuset blev nedrevet i 1964.

For lange og usikre udsigter - tidsmæssigt og økonomisk - fik far og mor til at købe Tiger Renseriets i Skanderborg, som de drev nogle år sideløbende med Blokhuset og indtil fars død i 1981. Mor døde 15 år senere stadig boende i Kongsvang på Uffesvej 2 st.tv. , hvor familien flyttede til i 1953.

Først i 1970 stod Viby Centret klar til indflytning, så overvejelser og dispositioner kunne ikke være mere rigtige.

Minderne har man da lov at have med et tilbageblik - rart og varmt. ■

fra Arkivskuffen.. 1899

Fabrikken „Farnas“
Rottepolser („Gires“) efterlader hvor de ligger ingen levende Rotter mere.

En Pølse 75 Øre, dræber indtil 30 Rotter. Farefri for Mennesker og Husdyr.

„Farnas“ Hovedkontor:
Clasensvej 22, Kbhvn. Ø.
Telefon 4022: 67.

Faas hos:

Chr. Larsen, Nørrebro Materialhandel,
Peter Illum, Ryesgade, Aarhus,
Niels Olsen, Odder,
Baupacks Eftfl., Odder,
Lenbroch, Sølbjerg,
Harboe Holm, Anbæk,
S. Schmidt, Rønde.

Udtog af Anbefalinger!

Undertegnede, som har brugt Fabrikken „Farnas“ Rottepolser, kan paa det varmeste anbefale disse. Jeg har en Tid været slemt plaget med Rotter, men ved Brugen af Rottepoller er de efter 2 Dages Forløb fuldstændig forsvunden.
Fiskerhuset ved Aarhus.

A. Gerker.

fra Arkivskuffen... 1955

Aarhus Stiftstidende

29. oktober 1955

Effektiv udpantning

Dønningerne af den tale, som Sognerådsformand Gunnar Clausen, Viby, forleden holdt om en mere effektiv skatteinddrivning, synes også at være nået ud til andre forstadskommuner.

Det har sikkert løbet efterladende skatteydere i en af nabokommunerne koldt ned ad ryggen, da de forleden saa pantefogedassistenten paa vej ud for at foretage udpantning. Vidnet, som ledsagede ham, bar over skulderen et jagtgevær.

Forklaringen er maaske, at pantefogedvidnet var vendt hjem fra jagt og ikke havde naaet at lægge bøssen, før han gik ud i sit alvorlige hverv.

fra Arkivskuffen.. 1954

Aarhus Stiftstidende

19. januar 1954

Viby Sogneråd

På Viby Sogneråds møde i aften besluttede man at meddele Aarhus Kommune sogneraadets tiltrædelse af, at Aarhus har købt 8 tønder land jord af gartner A. Christiansen, Bjergby, for 42,080 kr. til brug for 75 kolonihaver. De skal erstatte nogle af de kolonihaver, der forsvinder som følge af byens vækst.

Sogneraadetsformand Gunnar Clausen(S.) har skriftligt anerkendt handelen og har samtidig beklaget, at Aarhus ikke forud havde meddelt Viby noget om købet, saaledes som det er aftale mellem de to kommuner. Kjersgaard Hansen (S.) bemærkede, at kolonihavearealerne ved Høskovgaard og Nørringholm endnu ikke er optaget, så det sidste køb kunne ikke være saa påkrævet. Aarhus kan ved sine køb uden Vibys vidende let komme til at forstyrre Viby Kommunes planer.

Det skete i Viby

I denne rubrik i Vibybogen vil vi hvert år tage et flash-back på begivenheder m.v. i tidligere år. Normalt vil det være for 100, 50 og 25 år siden, men hvis der ikke er sket noget i f. eks. 1963, så finder vi i stedet for 60 eller 40 år siden. I hvert fald vil en af disse begivenheder vil endvidere være behandlet i en artikel i bogen.

1913 – for 100 år siden

- Viby Kommune opretter Viby Gasværk. Der arbejdes på en beskrivelse om gasværket. Har du eller din familie haft en personlig kontakt til gasværket som forbruger, ansat eller andet og måske har en god historie om det, vil vi gerne i kontakt med dig.

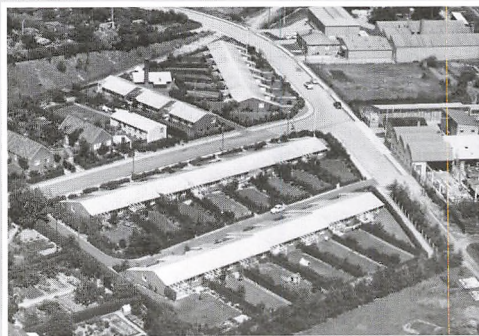
1938 – for 75 år siden

- Viby Kommune køber Fredensgård. Købet bliver indledningen til Viby Kommunes jordpolitik med køb af alle gårde, der bliver til salg.

1953 – for 60 år siden

- Viby Andelsboligforening (nu Alboa) opfører rækkehuse på Bjørnholms Allé.

1913 – for 100 år siden

- Alderslyst. Det er netop i år 100 år siden kvarteret Alderslyst blev udstykket. Læs artiklen om Alderslyst i denne bog.

Finn Zachariassen

Historien om **Hj. LYSTAGER A/S**

Et industrieventyr i Viby i det 20. århundrede

Der var engang: - Sådan har vi altid hørt, at en god historie begynder. Herefter sker der en hel masse, og personerne går så mange besværligheder igennem, hvorefter alle lever lykkeligt til deres dages ende. Sådan er eventyrerne, men virkelighedens verden er en anden, og det ved vi godt. Alligevel elsker vi eventyrerne.

Historien om firmaet Hj. Lystager foregår i virkelighedens verden, og vi ved ret nøjagtigt, at den spæde begyndelse fandt sted omkring 1920. Grundlæggeren af firmaet var Hjalmar Lystager, som var født i 1878.

Købmandsvirksomhed.

Et stykke ubrugt brevpapir fra omkring 1910 fortæller, at Hjalmar Lystager tidligere drev købmandsvirksomhed fra adressen Villa Landlyst, Falstersgade 37 i Aarhus. Han var telefonabonnent nr. 680 i et dengang overskueligt antal af in-

stallerede telefoner i Aarhus. Af brevpapiret kan vi se, at han havde hovedoplag for flere firmaer, som var vel renommerede i disse år.

Brdr. Cloetta som var en kendt chokoladefabrik grundlagt af to svejtsiske brødre. C. Rafns Fabrikker, der fremstillede sæbe, og Brdr. Braun kendt for tobak og snus, var blandt hans samarbejdspartnere. Vi befinder os i årene op til 1. verdenskrig. Hjalmar er gift med Andrea, og det er i disse år de sammen får deres fire børn. De to ældste sønner Ivan født i 1905 og Anker født i 1907 kommer siden til at indgå i virksomhedens videre forløb. De to øvrige børn var en datter Agnes og endnu en søn Hjalmar. Hjalmar junior var født i 1917 og blev siden en anerkendt kunstmaler.

Den første fabrik.

Hvordan købmandsvirksomheden har formet sig, ved vi ikke så meget om. Vi ved imidlertid, at Hjalmar omkring 1920 indleder et samarbejde med en mand ved navn Erichsen, som beskrives som opfinder. De to mænds planer er at fabrikere

Billedet af familien Lystager er fra 24. september 1947 i anledning af Andrea Lystagers 70 års fødselsdag.

Hjalmar Lystager står nr. tre fra venstre i bagerste række. Til højre for ham står hans tre sønner Ivan, Anker og Hjalmar (jun.). Til venstre for ham Karl Eskesen (svigersøn) og Jørgen Lystager (søn af Anker og Gudrun). Andrea sidder i sofaen i midten. Til venstre for hende Grethe (gift med Ivan) og Gudrun (gift med Anker). Gudrun har sin 1½ år gamle datter Birgit på skødet, hun er identisk med den senere kendte jazzsangerinde. Til højre sidder Agnes (datter af Hjalmar og Andrea og gift med Karl Eskesen). Stående til venstre for sofaen, Karin (datter af Grethe og Ivan) og Henning (søn af Anker og Gudrun). Til højre for sofaen i matrostøj Gregers (søn af Grethe og Ivan). De to piger yderst til højre er døtre af Agnes og Karl Eskesen.

blandt andet hårnåle på en adresse i Rosenkrantzgade i Aarhus under navnet Dansk Traadvare Industri.

Det viser sig imidlertid, at de to mænds temperamenter ikke var forenelige. Samarbejdet opløses, og værkstedet i Rosenkrantzgade lukker.

Hjelmensgade 4.

I 1922 fortsætter Hjalmar Lystager alene Dansk Traadvare Industri i lokaler på adressen Hjelmensgade 4. Produktionen omfatter nu kæder, kroge og spiralfjedre til sengebunde. 10. juli samme år ansættes en mand ved navn Clemen

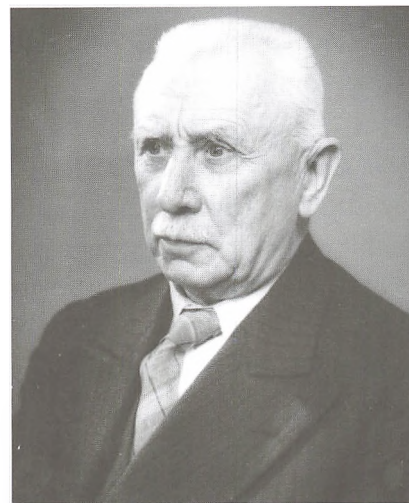
Laursen. Det skulle siden vise sig at være en rigtig god ide, om end samme Clemen Laursen næppe siden glemte den første arbejdsdag under Hjalmar Lystager. Da han mødte på adressen pegede Hjalmar på en kittel og meddelte: ” Der hænger en kittel, se så at komme i gang”.

Med en originalmaskine som udgangspunkt gik de i gang med at lave nye maskiner med hjælp af en mekaniker, som kaldtes Ras. Trådene blev købt i Tyskland. I 1923 kom første udvidelse af arbejderstaben. En ung pige Laura blev ansat til 8 kr. pr. uge, og kort efter ansattes en ung mand til 12 kr. pr. uge. Oplysningerne fortæller ikke, om de unge mennesker udførte samme arbejde, men ligeløn var der beviseligt ikke tale om.

Allerede ved samarbejdet Erichsen / Lystager rådede man over knyttmaskiner til møbelfjedre. Ved bruddet stoppede fabrikationen, da Erichsen havde taget knyttejulene med sig. Det lykkedes Hjalmar Lystager at erhverve disse, og i 1923 fortsatte fabrikationen af møbelfjedre. I 1924 indkøbtes en krampemaskine, og kædemaskinernes antal forøgedes. Selve produktionen blev herefter udført af to mand, Hjalmar Lystager og Clemen Laursen.

Viby det nye domicil.

I 1925 ansættes Jørgen Skov. Hjalmar flytter til en villa på Kirketoften, som den gang var navngivet Kirkebakken. Pladsen i Hjelmensgade blev for trang, og fabrikken flyttes til Viby. Fabrikationen

Hjalmar Lystager (1878 – 1958) som etablerede sin første fabrik i 1922 i Aarhus. Tre generationer af hans efterkommere var med i ledelsen af de senere fabrikker i Viby og den seneste i Hornslet indtil for ganske få år siden. Fabrikken i Hornslet fremstiller stadig møbler og dele til møbelindustrien.

fortsætter på 1. sal i en ny bygning, som samme år var opført af murermester Gad. Bygningen var beliggende i C. M. Christensens gård. Den lå på et areal inde bag de ejendomme, som vi i dag kender som Viby Torv, Fredensvej, Skanderborgvej og Holme Ringvej.

Efterspørgslen efter møbelfjedre var stigende, og produktionen kræver nye indkøb af maskiner. En af maskinerne faldt ned under hejsningen til 1. sal. Fabrikken rådede i 1927 over fire kædemaskiner, og seks mand udgjorde på dette tidspunkt

arbejdsstyrken. Den senest ansatte Arne Skov måtte dog lige vente med at trække i arbejdstøjet. Han skulle først konfirmeres.

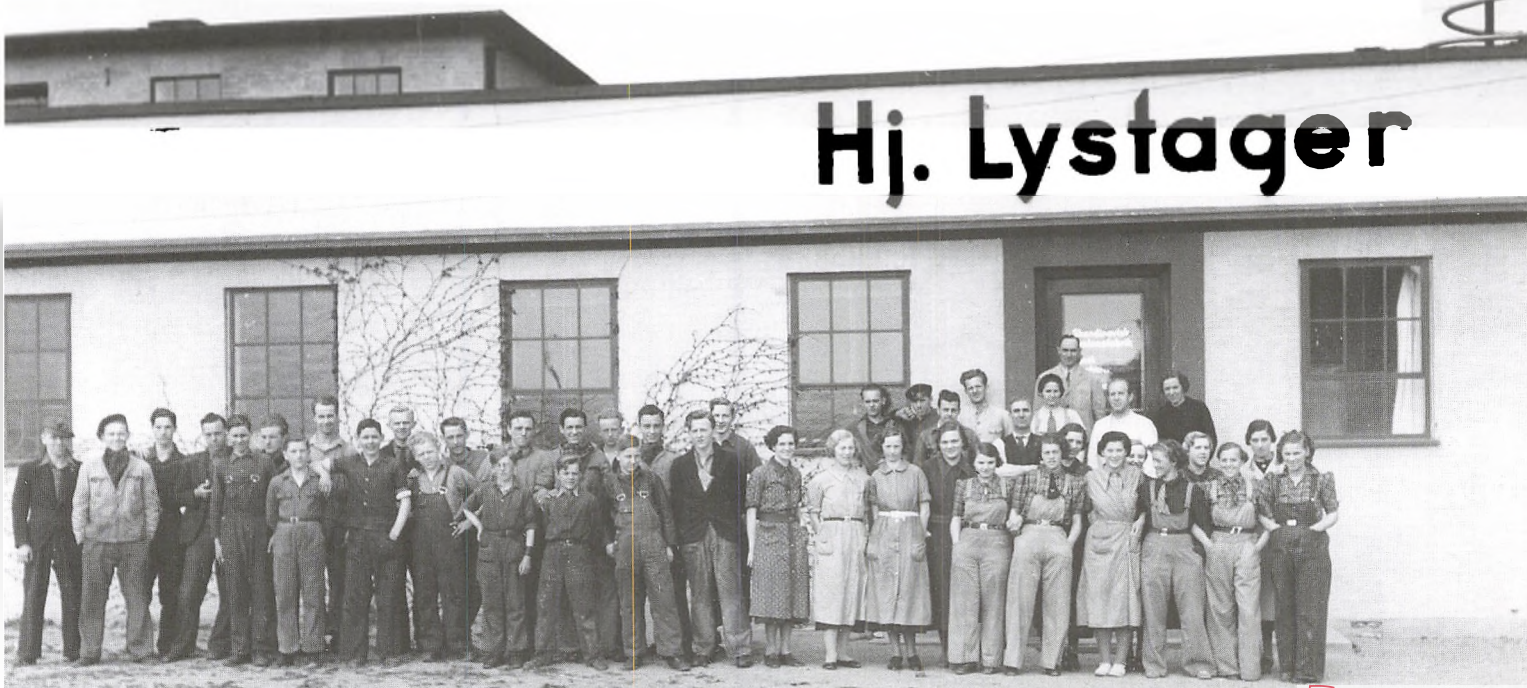
Ny fabrik på Ormslevvej.

Pladsen blev atter for trang. Derfor opførtes i 1929 første etape af en helt ny fabrik på hjørnet af Ormslevvej og den endnu ikke anlagte Krabesholms Alle. Den lå på samme sted, hvor den røde fabriksbygning fra 1948 stadig ligger, og som i dag anvendes til helt andre formål. En

sjov lille oplysning fra disse år. Clemens Laursens årsløn var 1800 kr. Siden ændret til 13 % af årsudbyttet opgjort efter status nytårsaf-ten cirka kl. 23. Ifølge skattebøgerne udgivet af Viby Kommune i disse år er både Hjalmar Lystager og Clemens Laursen et par solide skatteydere. Titler har angiveligt været mindre væsentlige. Laursen står endnu opført som arbejdsmand.

Det er også i 1929 fabrikationen af fjedresystemet betegnet Epeda påbegyndes. Hjalmar

Et herligt billede fra 1938 af den oprindelige fabrik som tyskerne sprængte i luften 1. oktober 1944. Øverst i døren står omtalte Clemens Laursen, som på dette tidspunkt var driftsleder i fabrikken. Blandt de medarbejdere, som er fotograferet foran bygningen, kan indviede genkende Egon Skov, Villy Skov, Gunnar Kristiansen, Frans Vendelbo, Jørgen Skov, Egon Rasmussen, A. Jensen (stiuven), Emiel Christensen (Mille), Henry Post, Kurt Andersen, fisker Anders, Tonny Clausen, Kresten Mikkelsen, Carlo Pedersen, Emma Skov, Karla Skov, Arne Skov (med kasket), Janki Nielsen (sadelmager), Viggo Madsen (Kongsvang), Ella Sørensen, Inger og Ester Jespersen, Helga Skov samt to damer Laura og Lydia (kun fornavne oplyst).

køber rettighederne til patentet for Danmark. Hjalmars næstældste søn Anker, oprindelig udlært isenkræmmer, sendes til Wuppertal i Tyskland for at lære systemet. Nye maskiner indkøbes, og arbejdsstyrken udgør i 1930 ca. 20 mand. I 1933 startes produktionen af fladfjedre.

Lynlåsmysteriet.

Fabriksbygningen på Ormslevvej er ofte og vedholdende gennem årene omtalt som lynlåsfabrikken. Måske har der været fremstillet lynlåse på adressen. Vi ved, at der på et tidspunkt i april 1934 var planer om det. Et avisudklip fra Århus Stiftstidende er kilde.

Fakta er, at Hjalmar i 1930 købte en lille lynlåsfabrik fra et dødsbo i København. Fabrikationen af lynlåse indrettedes i de lokaler i C. M. Christensens gård, som tidligere var brugt til fremstilling af fjedre. I den forbindelse startede man egen fornikling og ca. 15 personer var beskæftiget med at fremstille lynlåse.

I julen 1933 opstod der imidlertid brand i fabrikken på Ormslevvej. Branden var opstået i en afdeling af fabrikken, hvor man smurte fjedrene ind i paraffin for at støjdempe dem ved en senere montering. Paraffinen blev opvarmet i en gryde på en varmeplade, og de indsmurte fjedre blev siden lagt på avispapir. Aviser i berøring med paraffin kan under visse omstændigheder selvantænde, og det skete uheldigvis

2. juledag 1933. Halvdelen af fabrikken blev beskadiget.

Efter renovering og yderligere udbygning af fabrikken har det antagelig været meningen at flytte lynlåsfremstillingen fra lokalerne i C. M. Christensens gård til Ormslevvej.

Fremstilling af lynlåse flyttes til København.

I 1934 overtages lynlåsfabrikken af Hjalmars ældste søn Ivan, og fabrikken flyttes tilbage til hovedstaden. Vi ved, at den dengang blev drevet under navnet Skandinavisk Lynlåsfabrik på adressen Krystalgade 15, København K og fremstillede 100.000 meter lynlåse om året.

I brev til potentielle kunder af 13. oktober 1934 oplyste Ivan Lystager, at han har taget fast bopæl i København, og kan træffes på telefon Hellerup 5650. Lynlåslageret forblev fremdeles hos Grosserer H. Grum i Kronprinsessegade 8, hvortil ordre og besked kunne gives.

Fabrikken i København havde mange gode år og beskæftigede på et tidspunkt 500 mennesker. Det var en moderne fabrik, og købte man tøj med lynlåse, var navnet på låsen oftest ”Lysta”.

Da lynlåse af nylon fra Østen dukkede op på det danske marked, kom fabrikken i vanskeligheder. Efter en kort årrække valgte man i 1964 at stoppe produktionen og sælge fabrikken til Tyskland.

Succes på trods af brand, væltet mur og depression.

Årene midt i trediverne var præget af valutarestriktioner, råvarenedskæringer og produktionsbevillinger, samtidig med at landet befandt sig midt i en depressionsperiode. På trods af disse forhold gik det rigtig godt med afsætningen af Epeda fjedrene fra fabrikken i Viby. 500 tons special-tråd oparbejdedes årligt til madrasmateriale.

Fabrikken leverede eksempelvis Epeda fjedre til automobilfabrikker som Ford, Adler, Opel, Citroën m. fl. Også til statsbanernes nye lyntog samt første klasses vogne, og ikke mindst til den helt nye kongevogn. Der blev leveret til de nye færges og en række skibe fra danske værfter. Det nye Amtssygehus i Århus, mange møbel- og madrassfabrikker samt en betydelig eksport er oplysninger, vi i dag kan finde i brochuremateriale fra den periode.

I 1934 blev også gjort forsøg med en fabriksfilial i København på adressen Griffenfeldtsgade 27. Målsætningen med filialen blev dog ikke nået. Fabrikken blev opgivet efter kort tid.

Ud over julebranden i 1933 skete der atter omfattende skade på fabriksbygningen i forbindelse med et kraftigt stormvejr om aftenen 23. januar 1935. En bagmur til den kun 1½ år gamle 1. sals tilbygning væltede, og tagkonstruktionen og 6 maskiner endte på Stenkildevej. Stenkildevej blev i 1938 omdøbt til Ormslevvej. Denne

oplysning er på sin plads, fordi den Stenkildevej, vi kender i dag, ligger et helt andet sted. Navnet blev genbrugt til den vej, som forbinder Ormslevvej med Skanderborgvej i det centrale Viby. Århus Stiftstidende skrev om ulykken, at redningsmandskabet en overgang frygtede, at der kunne ligge mennesker under de nedstyrkede dele af bygningen. Det gjorde der lykkeligvis ikke.

Villaen på modsatte side af vejen ejet af bogholder Mogens Jensen fik i forbindelse med uheldet en tjørnehæk lagt ned og nogle birke-træer voldsomt raseret. Vejen var blokeret og afspærret i flere timer, mens både redningsmandskab og tililende frivillige fik vejen gjort farbar igen. Anker Lystager oplyste til avisen, at de samlede skader løb op i ca. 10.000 kr. Problemerne blev dog hurtigt overvundet, og produktionen fortsatte ind i krigsårene med en arbejdsstyrke på omkring 80 mand.

Schalburgtagen i 1944.

Under besættelsen kom fabrikken i tyskernes søgelys, da man fra tysk side anså den som en potentiel mulighed til fremstilling af krigsmateriel. Det ville Hjalmar og Anker Lystager ikke høre tale om. Anker var tidligere indtrådt i ledelsen af firmaet. Den pure afvisning af et samarbejde med besættelsesmagten udgjorde stor risiko for familien Lystager. Mange kendte danskere var blevet myrdet af tyskerne eller af

Billedet fra 1. oktober 1944 viser den ødelagte fabrik set fra Ormslevvej. Skaderne var voldsomme efter to kraftige eksplosioner, som tillige forårsagede en del skader på omkringliggende villaer. Ødelæggelsen af fabrikken var blot en af mange schalburgtager i det århusianske område.

deres danske håndlangere til skræk og advarsel for den øvrige befolkning. Clearingmord blev disse forbrydelser kaldt. Fra tysk side var det samtidig en hævn for modstandsbevægelsens likvidering af landsmænd, som angav danske modstandsfolk til tyskerne. Stikkerlikvideringer var betegnelsen for disse drab.

Hjalmar gik under jorden, Anker tog til Sverige og meldte sig til Den Danske Brigade, mens hans hustru Gudrun og sønnerne Jørgen og Henning fik ophold på et sikkert sted.

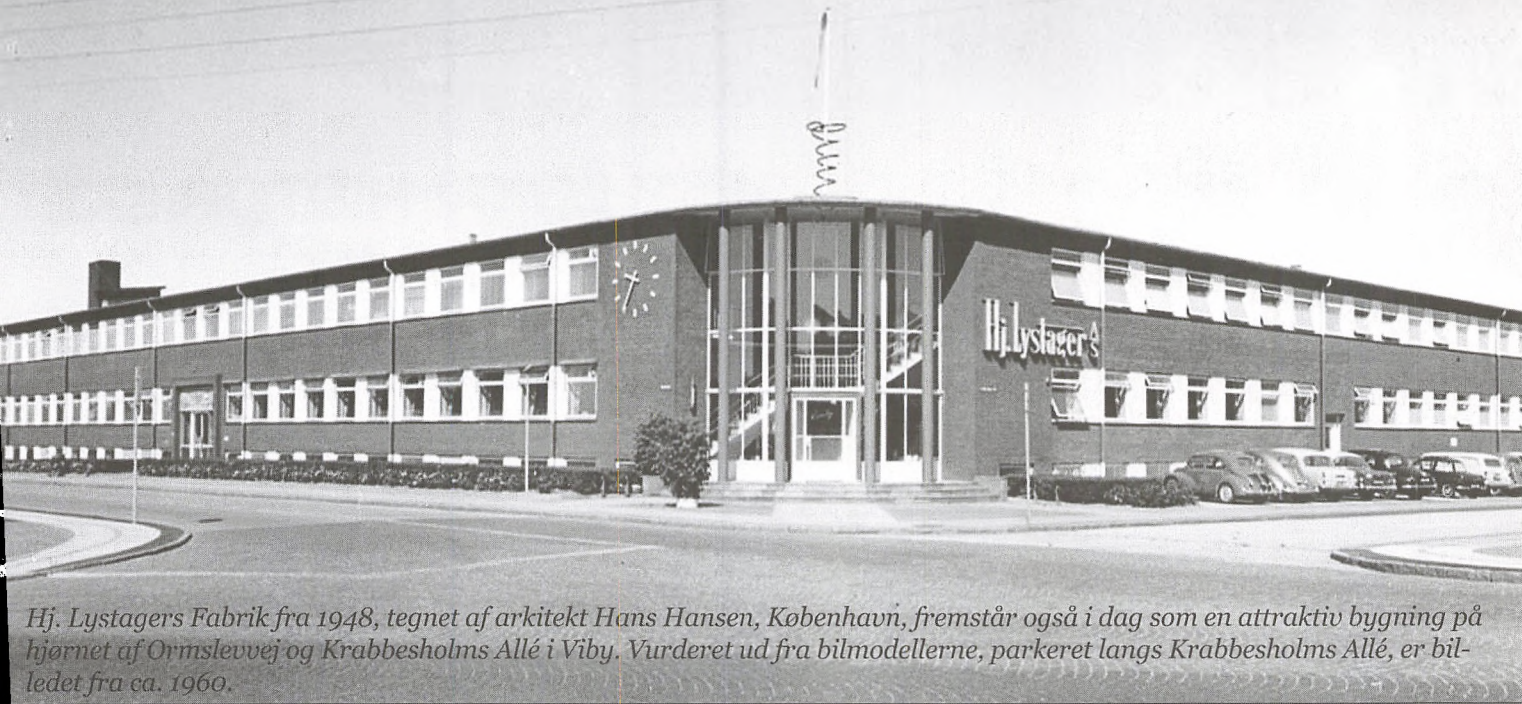
At der virkelig var fare på færde blev bevist natten til 1. oktober 1944. Præcis kl. 01,03 blev fabrikken sprængt i luften af den tyske terror-

gruppe Petersgruppen. Schalburgtage var betegnelsen for disse overgreb på dansk ejendom og danske værdier.

I Vibybogen 2002 er schalburgtagen af fabrikken udførlig beskrevet under titlen "En rædselsnat i Viby oktober 1944". Derfor ikke mere om denne hændelse i forbindelse med denne beskrivelse.

Af asken rejser fugl Fønix sig atter.

En askebunke, ødelagte maskiner, en ledelse i skjul samtidig med at krigen var en del af danskernes dagligdag. Det var fabrikkens situa-

Hj. Lystagers Fabrik fra 1948, tegnet af arkitekt Hans Hansen, København, fremstår også i dag som en attraktiv bygning på hjørnet af Ormslevvej og Krabbesholms Allé i Viby. Vurderet ud fra bilmodellerne, parkeret langs Krabbesholms Allé, er billedet fra ca. 1960.

tion ved årsskiftet 1944/45. Vi ved i dag meget om, hvordan det så småt lykkedes at få gang i produktionen igen bare tre måneder efter katastrofen i oktober 1944, hvor skaderne siden blev opgjort til 494.219 kr.

Den trofaste Clemen Laursen fortæller i et brev af 13. februar 1945 til Ivan Lystager hvor og i hvilket omfang, der er indgået lejemaal i lokalområdet. Han beskriver, hvordan maskinerne blev fremdraget af brandtomten, vurderet og istandsat. Kontor indrettedes i Anker Lystagers villa, som var uskadt ved schalburgtagten.

Clemen Laursen oplyser også, at de første fjedre er leveret til Scandia i Randers. De skulle bruges til de nye sporvogne. Alle by-

ens sporvogne var blevet sprængt i luften ved en tidligere schalburgtage 22. august 1944. Clemen Laursen stillede også en del praktiske spørgsmål, som vedrørte opførelse af en ny fabrik på stedet. Planerne om genopførelsen af fabrikken var allerede i gang.

Ivan Lystager fungerede som kontakt til Hjalmar og Anker, men brevvekslingen mellem ham og Clemen Laursen foregik via en tredje person, som hed Knud Laursen. Selvom vi i februar 1945 var tæt på tyskernes kapitulation, var tiden stadig livsfarlig for personer, som var i besættelsesmagtens søgelys.

Efter 5. maj 1945 vendte familien Lystager tilbage til Viby. Opførelsen af den nye fabrik tog nu virkelig fart.

Et udsnit af medarbejderstaben fotograferet i 1950 foran den nye fabriksbygning fra 1948 under frisen med fuglen Fønix, som genopstår af flammerne. De to kittelklædte herrer, som står som nr. et og fire fra venstre, er ingeniør Gustav Hansen og overværkfører Oscar Posselt.

Fabrikken fra 1948.

Genopbygningen af fabrikken påbegyndtes i 1945. Den planlagte fabriksbygning kom på tegnebrættet hos arkitekt Hans Hansen i København, som sammen med de rådgivende ingeniører Steensen og Varming ligeledes hjemmehørende i hovedstaden, kunne melde de nye kontorer klar til indflytning ved juletid 1947. Lyden af snurrende maskiner i fabrikken var atter en del af dagligdagen, og 19. april 1948 blev indvielsen fejret med en festlighed i fabrikkens kantine.

Hjalmar Lystager rundede i 1948 70 år, og det glidende generationsskifte havde et stykke tid været en realitet. Anker Lystager var nu den nye fabriks reelle leder.

I de følgende år ekspanderede fabrikken voldsomt. Nye produktioner blev taget op, hvilket medførte behov for nye fabriks-haller. Hal nr. 2 byggedes i 1950. Den næste i 1954/55. Byggeriet havde midt i halvtredserne nået et omfang, så det ikke længere var muligt at bygge yderligere på arealet ved Ormslevvej. Det var tid til at søge efter en ny velegnet byggegrund. Det endte med

Fabriksbygningen Anker Stålfjedre A/S set mod hjørnet af Viby Ringvej (tidl. Nordbyvej) og Lykkesholms Alle, før opførelsen af Vester-gårdsparkens 2. afsnit på vejens modsatte side. I baggrunden ses Stenkildeparken. Billedet er fra ca. 1959.

Fabrikens vartegn ankeret fra den russiske fregat "Alexander Newsky" der sank i 1868 ud for Harboøre

et køb af et areal på hjørnet af Ormslevvej og den vej, vi i dag kender som Viby Ringvej.

Anker Stålfjedre A/S.

Første spadestik blev taget 17. juli 1957 med rejsegilde inden jul samme år. 1. maj 1958 var fabrikken klar til indflytning, men allerede for lille. Derfor fortsatte byggeriet med afsnit 2, som blev klar til benyttelse 1. februar 1959. Tredje afsnit af fabrikken blev forsinket, og var først brugbar i oktober 1960.

Fra starten havde man regnet med en stab på 20 mand. Kort efter indflytningen var staben

på 30 arbejdere og tre funktionærer, og i foråret 1960 var staben steget til 40 arbejdere og 4 funktionærer.

Som vartegn valgte firmaet meget a apropos et anker. Hvad var mere nærliggende end at placere et ægte skibsanker foran den nye fabrik? Som tænkt så gjort. Et 6 tons tungt anker blev købt af en vrangfisker, som havde hentet det op fra havbunden ud for Harboøre. Ankeret var fra den russiske fregat "Alexander Newsky", som 25. september 1868 strandede med 730 mand om bord. Fregatten var på vej hjem fra England. Redningsindsatsen fra land var vanskelig

på grund af det hårde vejr. Det lykkes at redde næsten hele besætningen inkl. den russiske storfyrste Alexis, som gjorde tjeneste på fregatten som officer. Kun 4 mand omkom, da deres båd kæntrede. Efter strandingen blev skibets meget kostbare inventar bl.a. kanonerne bjærget, men selve skibsskroget og ankrene fik lov at ligge på havbunden.

Ankret blev opstillet i Viby i 1958. Det blev i 1968 flyttet til den nye fabrik i Hornslet, hvor det i en skrivende stund her i 2013 stadig befinder sig.

Der skete utrolig meget i den danske møbelindustri op gennem tresserne. Nye stoffer, nye måder at gøre arbejdet på ændrede polstringsmetoderne. Produktion i en bygning i flere niveauer viste sig efterhånden ikke længere hensigtsmæssig. En ny fabrik med hallerne i et plan blev opført i Hornslet, og de forladte bygninger i Viby solgtes i 1968 til Salling Koncernen. De nye ejere indrettede den tidligere fabrik som et moderne møbelhus under navnet Domo. Navnet er siden ændret til Idé Møbler.

Tredje generation i ledelsen.

Allerede i 1958 var Anker Lystagers ældste søn Jørgen Lystager indtrådt i firmaet. Han var uddannet civilingeniør fra Den Polytekniske Lærestanstalt alias Danmarks Tekniske Universitet i København. Han var således vel rustet til at indtræde i familiefirmaet. Det skulle vise sig

at komme ham til gode, sikkert noget før det var forventet, måtte overtage ledelsen af firmaet.

Efter en længere sygdomsperiode døde Anker Lystager i 1965 kun 58 år gammel. Han nåede således ikke at opleve, at hans projekt Anker Stålfjedre A/S flyttede fra fabriksbygningerne i Viby til Hornslet. Ankers næstældste søn Henning Lystager, uddannet civiløkonom, var inden faderens død også indtrådt i firmaet.

Lystaskum A/S i klemme i lynlåsen.

De nye produktionsmetoder medførte, at Hj. Lystager A/S blev stærkt involveret i skumbranchen. Det medførte, at firmaets skumsektor pr. 1. januar 1966 blev udskilt i et selvstændigt aktieselskab Lystaskum A/S. Det nye firmanavn måtte dog allerede fem måneder senere ændres til A/S Dunflex. Årsagen var, at anvendelse af LYSTA i et

firmanavn i sin tid var registreret af lynlåsfabrikken i København. I forbindelse med salg af denne fabrik var et forbehold om fri udnyttelsesret af navnet LYSTA blevet glemt.

Det nye selskab fik hovedkontor i Viby. Det kom som nævnt til at bestå af skumsektoren i Hj. Lystager A/S, søsterfirmaet Ph. Nørgaards Eftf. i Glostrup og Karup samt Acordan Skumplasticfabrik A/S Havdrup St. Direktør for den nye fabrik blev cand. merc. Evald Dam.

Fabrikken i Karup havde i august 1965 været hærget af en voldsom brand, men siden genopbygget.

Firmaets tilstedeværelse i skumbranchen fortsætter til 1968, hvorefter afdelingerne i såvel Karup som i Glostrup sælges. Aktiviteterne overtages af et datterselskab af den tyske koncern Metzler, som havde domicil i Frederikssund.

Ny fabrik i Tendrup ved Hornslet.

I efteråret 1967 blev de nye fabriksboller i Hornslet taget i brug. Produktionsarealet på 4500 kv. m. var bygget i et plan. Årsproduktionen forventedes at blive godt 1000 tons ståltråd og stålband forarbejdet til fjedre og fjederkombinationer til møbel og madrasinindustrien i ind- og udland. Man ville anvende automatiske og halvautomatiske hjælpemidler med vægten lagt på, at det tunge og grove arbejde blev overladt til maskinerne. Arbejdsstyrken forventedes at omfatte ca. 60 personer.

Fabrikken på Ormslevvej.

Op gennem nitten-halvfjerdserne blev der forsat produceret madrasinlæg i fabriksbygningerne på Ormslevvej. En tidligere medarbejder fortæller, at da hun rejste i 1975 var antallet af flettepiger reduceret fra 70 til 30. De formstøbte skumprodukter som elementer i møbelfremstillingen blev et dødstød til de håndfremstillede kvalitetsprodukter, som hidtil havde været en naturlig del af et møbelprodukt.

Den hyggelige flettehal, som i mange år havde været en god arbejdsplads for mange lukkede.

De sidste ordrer på madrasinlæg blev købt af to medarbejdere og færdiggjort uden for fabrikens regi.

Maskinhallen.

En anden medarbejder ansat i maskinhallen fortæller, at der i halvfjerdserne blev fremstillet en række elementer til møbelfremstilling. Hun nævner ud over indmad til stole, bøjler til reoler, blandt andet drejesokler til senere montering på forskellige stolyper fra behagelige hvilestole til barstole. En omstilling til en møbelproduktion, som siden koncentreredes på fabrikken i Hornslet, var i fuld gang.

Fabrik i 64 år på Ormslevvej.

Fabrikens tidligere direktør Jørgen Lystager, som var med i firmaets ledelse frem til 1995 fortæller, at ud fra en helhedsvurdering var det

fornuftigt på et gunstigt tidspunkt at afhænde fabriksbygningerne på Ormslevvej. I 1983 blev det besluttet at sælge de nu 45 år gamle bygninger. Køberne var et privat konsortium. I salgsaftalen indgik en lejeaftale på 10 år, således at Hj. Lystager A/S frem til 1993 kunne fastholde sine aktiviteter på stedet. Med lejeaftalens udløb har der således siden den første fabrik fra 1929 været en fabrik på adressen i 64 år.

Efter 1993 har bygningerne på Ormslevvej været anvendt til lidt af hvert. I en periode holdt TV Danmark til på stedet. Ved åbningen af studierne blev snoren klippet over af sangerinden Birgit Lystager, som er søster til Jørgen og Henning Lystager. Adressen har tillige været hjemsted for mange andre aktiviteter. Her kan nævnes så store modpoler som en moske og en bokseklub tillige med et kontorfællesskab for mindre firmaer inden for områder som reklame, journalistik, tekstbehandling og fotografi.

Den allerseneste aktivitet på stedet bliver Aarhus Kommunes Ungdomscenter, som fra

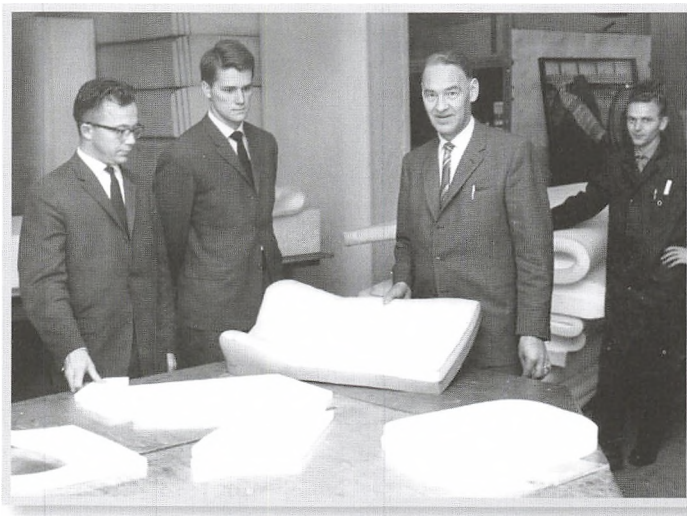
Billedet er fra Reykjavik ved en forevisning af firmaets skumprodukter. Fra venstre den senere direktør for Dunflex A/S Evald Dam, direktør Jørgen Lystager, firmaets agent for Island Halldor Jönsson og i baggrunden værkfører Axel Persson fra fabrikkens skumsektion. Billedet er fra før 1966, da skumsektionen blev en del af Dunflex A/S.

7. oktober 2013 har fået domicil i den tidligere fabriksbygning.

En flot æra slutter.

Efter at Jørgen Lystager havde trukket sig tilbage, var firmaets aktiviteter ved årtusindskiftet samlet under navnet Hj. Lystager industri Kebe Møbler A/S i Hornslet med Henning Lystager som direktør. Henning Lystager døde 19. juni 2002 efter kort tids alvorlig sygdom 63 år gammel, og direktørposten blev overtaget af Hennings ældste søn Henrik Lystager.

I dag er der ikke længere medlemmer af familien Lystager tilknyttet firmaet i Hornslet. Navnet Lystager indgår ikke længere i firma-navnet, men erindringen om en families lange og smukke indsats i dansk erhvervsliv lever stadig. ■

Beretning fra Viby lokalhistoriske Arkiv 2012/2013

I lighed med tidligere år har også det forgangne år været travlt og fyldt med opgaver, dels de daglige og dels med udadvendte aktiviteter. Vi kunne godt være flere om arbejdet, der er opgaver nok – også interessante opgaver, men herom senere. Det viser sig jo, at lokalarkivarbejde stort set er forbeholdt ældre medarbejdere, som igen desværre medfører en del udfald på grund af sygdom.

Fra 1. juni har vi sammen med kollegerne i Beder-Malling fået tilknyttet en seniormedarbejder Kim Rasmussen. Det har betydet meget for vores registreringsarbejde med billeder.

Arbejdet på Arkivet

Vi kæmper fortsat, som skrevet ovenfor, med billedregistreringen. Vi har omkring 11.000 billeder, hvoraf der sidste år var Arkibas-registreret ca. 4.000. Først når vi har registreret billederne i Arkibas, kan vi søge i databasen på kryds og tværs, hvilket er en meget stor fordel i det daglige arbejde. Vi er nu et år efter oppe på knap 5.000 registrerede billeder, så det skrider fremad, men der kommer stadig en del ind på arkivet, som skal registreres, det er dels billeder fra nutiden og dels billeder fra billedsamlingen.

Sidstnævnte arbejde skal intensiveres det kommende år, inden billedsamlingen "gemmes væk" i Den Gamle By.

Det har hele tiden været et mål med Arkibas, at det skulle udvides med et overordnet modul, således at alle med internetadgang i hele verden skulle have mulighed for at søge på alle lokalarkivers billeder. Hidtil har det knebet med finansieringen, da Kulturministeriet ikke har været særligt fremkommeligt i den retning. Det er derfor glædeligt, at A. P. Møller og hustrus Fond netop har doneret kr. 1.8 mio til projektet. Tusind tak for det, virkelig et skulderklap til de danske lokalarkiver, der væsentligst er drevet af frivillige. Ca. 550 lokalarkiver benytter Arkibas, og de har i dag 2.557.000 registreringer i systemet, heraf 1.287.000 billeder. Det tal stiger med ca. 250.000 om året. SLA har et skøn på, at der findes omkring 50 mio billeder på de danske lokalarkiver.

Udstillinger

Selvom vi ikke har haft så mange eksterne udstillinger i 2012/13 som i tidligere år, så prioriterer vi fortsat udstillingerne højt, da mange mennesker godt kan lide at blive konfronteret med fortiden, og så er billederne lette at overskue og lettest at identificere sig med. På Arkivernes Dag i november 2012 havde vi atter en stor udstilling i salen under biblioteket. Der var ikke noget tema, men masser af billeder,

dels langs væggen, på storskærm, i biografen, samt i de i billedcafeen fremlagte billedmapper. Udstillingen blev besøgt af 169, det var et fint fremmøde. På udstillingen havde vi besøg af TV-manden Henrik Brylle, som lavede en fin udsendelse til TV-Aarhus, som senere kørte over skærmen.

Årets anden store udstilling var sidste lørdag i september 2013, hvor vi udstillede på Rosenvangskolen i forbindelse med skolens Sensommermarked. Her kom på én dag 326 besøgende, der så hovedemnerne: Skolens bygninger i 85 års udvikling, Skovdalskvarteret og de sidste flotte luftfotos fra Åhavevejs færdiggørelse.

Artikler, møder m.v.

Arkivet har medvirket med medarbejdere og billeder til foreningens udgivelse af Vibybogen 2012. Endvidere leverer Lokalarkivet lejlighedsvis artikler til Sognebladet i Viby og Nyt om Rosenvænget (Grundejerforeningen i Rosenvænget).

Arkivet har endvidere været primusmotor ved 2 møder med power-point-foredrag: Barn i Rosenvang m.v. (Lokalcenter Rosenvang) og Bøgeskovområdet (Lokalcenter Bøgeskov).

Indsamling

Vi modtager fortsat en del arkivalier fra private, foreninger og erhvervsdrivende. Vore udstillinger og artikler medfører ofte, at vi får materiale

ind, når giverne mindes om, ”at der er et hul, som vi kan dække.” Billeder kan gives til arkivet eller lånes os til scanning, hvorefter giveren får billederne retur. Indgangen af billeder m.v. synes dog noget aftagende i år. Vi har ikke nogen direkte forklaring herpå, men der skal formentlig gøres en ekstra indsats, inden det er for sent. Vi vil derfor gerne have nogle interesserede, som vil arbejde med denne opgave i de kommende år. Vi er ikke i tvivl om, at der er mange billeder m.v., som bare ligger og higer efter at komme på arkiv.

Hjemmesiden

Vores hjemmeside skal relanceres, og der foregår p.t. et større pædagogisk arbejde blandt Arkivets medarbejdere, så flere kan arbejde med denne sag. Der går nok et års tid, inden resultatet af dette arbejde kan ses.

Nye Viby-film

Med støtte fra ARKIVUDVALGET blev der i efteråret 2012 optaget 2 nye film om Viby, dels en om forstaden Viby og dels en mindre om parcelhuskvarteret. Filmene ligger på stadsarkivets hjemmeside under Danmarkshistorien.dk. Filmene er ikke lange, men siger en del om Viby. Viby-filmen starter på toppen af Hotel Mercur, hvorfra man i klart vejr stort set kan overskue hele Viby. Desværre var dagen ikke den bedste vejrmæssigt – meget tåget.

Arkivet

Vi har fortsat åbent for besøgende på Arkivet og på vore miniudstillinger hver mandag fra 15.30 - 17.30, dog ikke i juli måned, mellem jul og nytår og på helligdage. Kniber det med at komme i dette tidsrum, er vi meget åbne for særarrangementer for besøg, man skal blot ringe til Arkivet eller undertegnede.

Arbejdet i Arkivet, der på grund af de beskedne forhold må ske i grupper på forskellige tidspunkter af ugen, er baseret på de 13 frivillige, som lægger den arbejdstid i Arkivets arbejde, som de kan investere. Endvidere gør vores seniormedarbejder et stort arbejde som 1/2-tidsansat. Nogle registrerer på Arkibas, andre klipper, interviewer og fotograferer, mens andre igen arbejder med deres temaer. I forbindelse med udstillingerne arbejder vi sammen om udstillingens indhold, opsætning og "kustodevagter".

Hele arbejdet kædes sammen af et årligt arkivmøde en lørdag i januar, hvor vi drøfter Arkivets forhold og lægger planer. Mødet starter med et besøg hos en af vore kolleger i sydområdet, så vi også ad den vej får inspiration til arbejdet. Gennem Arkivudvalget og Århus Syd-samarbejdet udveksler vi erfaringer med kollegerne i andre lokalarkiver i Århus.

Viby lokalhistoriske Arkiv er som kommunalt arkiv medlem af Arkivudvalget i Århus, som er et fælles organ for alle 22 lokalarkiver i Århus Kommune.

Klaus Klercke Rasmussen
Arkivleder

Arkivet 2012 i tal:

Åbningstider: 2 timer om ugen

(mandage fra 15.30 til 17.30)

Antal besøg: 421, heraf på Arkivernes Dag 169

Registrerede afleveringer: 63

Herved indkom bl.a.: 15 arkivalier, 220 billeder og 3 videoer/DVD'er

Forespørgsler og undersøgelser: 28 heraf skriftlige 22

Arkivet 2011 i tal:

Åbningstider: 2 timer om ugen

(mandage fra 15.30 til 17.30)

Antal besøg: 293, heraf på Arkivernes Dag 106

Registrerede afleveringer: 40

Herved indkom bl.a.: 15 arkivalier og 715 billeder, og 2 Cd'er

Forespørgsler og undersøgelser: 22 heraf skriftlige 20

Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening 2012/2013

Tirsdag den 22. november blev årbogen udleveret, og i forbindelse hermed holdt tidligere sognepræst ved Ravnsbjergkirken Ejvind Nielsen foredrag om sit liv under titlen: "Fra roerækerne til Ravnsbjergkirken". Der var mødt over 100 medlemmer op, som fulgte interesseret med i Ejvind Nielsens spændende foredrag.

Denne aften blev der udleveret 141 eksemplarer af Vibybogen. I arkivets åbningstid de næste to mandage blev der udleveret yderligere 72, mens bestyrelsesmedlemmer og andre uddelte 133, således blev der kun 116 stk. tilbage til befordring med postvæsnet, hvilket betød mange sparede portokroner. Vi takker de frivillige uddelere for indsatsen.

Foreningen afholdt den 12. marts 2013 en velbesøgt generalforsamling på Lokalcenter Viby. Der var mødt 70 medlemmer op. Dirigent var Poul Erik Melsen, som myndigt og med sikker hånd ledte os gennem de mange dagsordenspunkter. Beretning, regnskab og budget godkendtes enstemmigt. Kontingentet fastsattes uændret til kr. 125,- årligt for 2014. Tove Glud Rasmussen, Jytte Christensen og Leif Nielsen var alle på valg og genvalgte uden modkandidater. Det samme gjaldt suppleant Svend A. Lund.

Vores revisor Pia Brøchner modtog ikke genvalg, og som ny revisor valgtes Lillian Enemærke. Der blev orienteret om årets gang i arkivet, herunder blev der vist fire små Viby film. Efter generalforsamlingen holdt sognepræst ved Viby Kirke Henrik Søgaard Mikkelsen foredrag om Kvindeegen og om præsten Krarup-Hansen.

På bestyrelsesmødet den 29. april konstituerede bestyrelsen sig med undertegnede som formand, Tove Glud Rasmussen som næstformand og Jytte Christensen som kasserer.

Årets første byvandring fandt sted i Kildevangen eller Slotskvarteret den 11. juni, og vi var heldige med vejret, der skinnede en smuk aftensol. Vi startede ved Lystagers fabrik, hvor frisen med "Fugl Fønix" symboliserer fabrikkens genopståen, efter den i 1944 var blevet schalburgteret af tyskerne og deres danske håndlangere som hævn for, at fabrikant Lystager havde nægtet at producere for tyskerne. Vi fortsatte ad Kildevangs allé, Lykkesholms allé, Bjørnholms allé tilbage til Lykkesholms allé og til Christi-anholmsvej. Vi besøgte adskillige villaer og bebyggelser og fik historier og anekdoter om tidligere beboere. Også den nedlagte Hammelbanes tracé blev besøgt, og vi fik et lille udpluk af Hammelbanens historie. Foreningen var vært ved en lille forfriskning, som blev indtaget ved det gamle gasværk. Der deltog omkring 70 medlemmer på turen.

Anden byvandring foregik i Skovdalskvarteret

under ledelse af Tove Glud Rasmussen og Jette Abild Jensen. Sidstnævnte er barnefødt i kvarteret. Ruten var Skovdalsvej, Hostrupsvej, Carl Jensens Vej, Skovdalsvej. Skovdal var navnet på det gartneri, der blev anlagt i 1874 af gartner Mads Jensen og senere overtaget af hans søn Carl Jensen. Jorden blev i 1930'erne udstykket som parcelhusgrunde. Igen deltog der omkring 70 medlemmer, og igen var vi begunstiget af dejligt sommeraftensvejr.

Poul Ankersen
Formand

Fra en velbesøgt byvandring i Kildevangen 11. juni 2013

Indholdsfortegnelse Viby bogens 3 seneste årgange

-tidligere årgange henvises til:

www.vibylokalhistorie.dk

2010

<i>Anne Hinge</i>	Korssting og kvadratrødder
<i>Tove Glud Rasmussen</i> .	Stednavne i Viby
<i>Henning Poulsen</i>	En emigrant krydser sit spor
<i>Kirsten Østergaard Melsen</i>	Løst og fast fra Søndervang
<i>Tove Glud Rasmussen</i> .	Fredenskirken - 50 år
<i>Bjarne Gerdstrøm</i>	Minder fra Viby Terp og omegn
<i>Tove Glud Rasmussen</i> ..	Husmænd og gartnere i Viby
<i>Bjarne Gerdstrøm</i>	Aadal
<i>Finn Zachariassen</i>	Axels mere end firs år i samme hus

2011

<i>Erik Hall</i>	Hvolby & Hall
<i>Tove Glud Rasmussen</i> .	Kongsgården
<i>Ejvind Hansen</i>	Fiskehandlere i Viby
<i>Finn Egeland Hansen</i> ..	Telefoncentralen i Kongsvang
<i>Leif Nielsen</i>	Så gol den røde hane
<i>Jytte Kristensen</i>	De "glemte butikker"

2012

<i>Irma Hansen, Ilse Hansen</i>	Kaffehuset
<i>Steen Juul</i>	Viby Industrikvarter
<i>Tove Glud Rasmussen</i> .	Nationalhaven i Kongsvang
<i>Ejvind Hansen</i>	Det er min fars fiskebil
<i>Poul Ankersen</i>	Viby El-værk
<i>Ole Friis Sørensen</i>	Rundt om Bjørnbak
<i>Ib Bonde</i>	Købmand Bonde
<i>Klaus Klercke Rasmussen</i>	Langenæstunnelerne anno 1950

ISSN: 1601-0078

ISBN: 978-87-994085-3-5